

02
/16

ReOS

Recht der Osteuropäischen Staaten

ReOS 02 / 2016

Inhaltsverzeichnis

Die Versammlungsfreiheit im ukrainischen Recht im Vergleich mit dem deutschen Recht <i>Anna Borodenko</i>	36
Einzelne Aspekte des Verfahrens bei wirtschaftsrechtlichen Gutachten <i>Dr. Swetlana Jevdokimenko</i>	44
Staatliche Leistungen: ein systematischer Ansatz <i>Vadym Stolar</i>	57
Legalisierung als Methode der Kriminalitätsbekämpfung am Beispiel der leichten Drogen, insbesondere Cannabis <i>Ivo Wullenweber / Artem Vezdenetskiy</i>	67

Die Versammlungsfreiheit im ukrainischen Recht im Vergleich mit dem deutschen Recht

Anna Borodenko

Magisterstudentin

KNU Taras Schewtschenko,

Ukraine

Studentin an der Ludwigs-Maximilians Universität München,

Deutschland

Der vorliegende Artikel befaßt sich mit einem heute aktuellen Thema, der Freiheit, friedliche Versammlungen zu veranstalten. Die Freiheit friedlicher Versammlungen ist einer der Wege, die Rechte auf Gedankenfreiheit, Meinungsäußerungsfreiheit, Freiheit der Weltanschauung und des Glaubens wahrzunehmen. In der Ukraine ist die Versammlungsfreiheit in Art. 39 der Verfassung gewährleistet. Auf europäischer Ebene ist dieses Recht in vielen Pakten und Konventionen verankert, insbesondere in Art. 11 EMRK. Bezieht man jetzt die Tatsache ein, daß die Ukraine auf dem Weg der Integration in das europäische Rechts- und Wertesystem ist, so liegt die Notwendigkeit auf der Hand, die ukrainischen Regelungen mit denen europäischer Mitgliedsstaaten zu vergleichen, was hier an dem Beispiel des deutschen Rechts geschieht.

Hierzu werden die unterschiedlichen Begriffe der Versammlung und die Gründe für diese Begriffsbildungen beleuchtet. Ein weiteres Thema ist die Ankündigung von Versammlungen. Je nach der Art der Versammlung wird auf die Unterscheidung von Ankündigung und Genehmigung eingegangen, ferner wird das Verfahren und die Formen der Bekanntmachung, einschließlich des Adressaten der Bekanntmachung dargestellt.

In diesem Beitrag werden die grundlegenden Lücken im ukrainischen Recht aufgezeigt, so vor allem die Mindestzahl der Teilnehmer, die Unterscheidung der Begriffe Spontanversammlung und Eilversammlung, ebenso die Begriffe der Versammlung unter freiem Himmel und in geschlossenen Räumen. Als wichtigstes Ergebnis ist festzuhalten, daß in der Ukraine in allernächster Zeit ein Gesetz über Versammlungen erlassen werden muß, in dem die Probleme behoben werden, die in diesem Beitrag aufgezeigt wurden.

**Свобода зібрання за українським законодавством у порівнянні
з німецьким та європейським**

Бороденко Анна

студентка 2 курсу ОКР «Магістр»

КНУ імені Тараса Шевченка,

Україна,

студентка юридичного факультету

Мюнхенського університету

імені Людвіга Максиміліана,

Німеччина

Одного разу Авраам Лінкольн сказав, що право на свободу мирних зібрань є конституційною заміною революції. З цим висловом важко не погодитися, адже більшість сучасних країн гарантують *lex patriae* право на свободу мирних зібрань. Міжнародні конвенції в сфері захисту прав людини також регулюють це загальновизнане право. Так у частині 1 статті 20 Загальної декларації прав людини проголошено: «Кожна людина має право на свободу мирних зборів і асоціацій». У статті 21 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права можна знайти наступне «Визнається право на мирні збори. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються відповідно до закону і які є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах державної чи

суспільної безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення або захисту прав та свобод інших осіб». І, нарешті, частина 1 статті 11 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод гарантує: «Кожна має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів».

На жаль, на національному рівні за роки незалежності України так і не було прийнято відповідного спеціального закону у сфері регулювання права на проведення зібрань. Єдиною нормою, яка регулює такі відносини є стаття 39 Конституції України, яка проголошує: «Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення

яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей».

Стосовно чинності Указу Президії Верховної Ради СРСР від 28 липня 1988 року «Про порядок організації проведення зборів, мітингів, вуличних заходів і демонстрацій в СРСР» можна сказати, що цей Указ втратив свою чинність. Це можна обґрунтувати, виходячи з того, що норми Указу суперечать положенням Конституції України, а саме в сфері дозвільного, а не повідомного характеру сповіщення органів державної влади про проведення мирного зібрання. Згідно Постанови Верховної Ради України «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР» від 12 вересня 1991 року та Закону «Про правонаступництво України» вищезазначений Указ є недійсним.

Перш, ніж переходити до розгляду прогалин в законодавстві, слід розібратися з такими поняттями, як зібрання під відкритим небом та зібрання у закритому приміщенні, а також із самим поняттям

зібрання. В українському законодавстві немає розмежування понять зібрання під відкритим небом та у закритому приміщенні, хоча така необхідність існує і на цьому наголошують як вчені, так і судді. Оскільки у цих двох понять різний ступінь захисту. Так, наприклад, комунікація зібрань під відкритим небом має більший потенціал небезпеки, ніж у зібрань у закритому приміщенні. На думку німецького вченого Ярасса, основною відмінністю цих двох понять є ступінь доступу до місця, де проводиться зібрання. Тобто, якщо приміщення з усіх сторін закрите і доступ до приміщення є лише через вхід і вихід (Eingang).¹ За таким критерієм проведення зібрання на стадіоні є зібранням у закритому приміщенні, а, наприклад, зібрання під шатровим куполом є зібранням під відкритим небом.

У Європейській Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод немає визначення зібрання, а також немає такого визначення ні в національному законодавстві Німеччини, ні України. Проте, класичне визначення зібрання можна знайти у практиці Європейського Суду з прав людини, а саме, у справі «Платформа «Лікарі за життя», де зібранням визнається кожна локальна зустріч людей зі спільною метою

¹ Jarass/Pieroth: Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland, Kommentar, 12. Auflage, C.H. Beck, München 2012, Art. 8, Rn. 14.

висловити свою думку, дискутувати чи надавати цим думкам символічного вираження, один поміж одним чи перед третіми особами. Із цього визначення можна визначити основні ознаки поняття зібрання, які розширюються в національному законодавстві. Для того, щоб виникло взагалі зібрання, потрібна фізична присутність на місці зібрання учасників заходу. Така ознака є важливою, оскільки вона дозволяє відмежувати зібрання людей, яке підпадає під захист статті 39 Конституції України про зібрання людей, наприклад, у чатах на просторах інтернету. Взагалі існує широке та вузьке тлумачення поняття зібрання. Під широким розумінням зібрання можна розуміти будь-яку колективно виражену поведінку людей. Тобто, іншими словами, цілком достатньо, коли мета зібрання полягає у розгляді будь-якого питання і взагалі неважливо чи це йдеться про приватну чи публічну сферу життя. Так можна сказати, що церковна служба під відкритим небом, церковні процесії, молитви та паломництво є також зібраннями, які підпадають під захист 39 статті. Деякі українські вчені розділяють таку думку і вважають, що й питання соціального життя, а також питання приватного життя окремих осіб можуть бути висловлені під час зібрання. І обґрунтовують це тим, що, якщо б це була

неправильна точку зору, то чому ж тоді право на проведення зібрання стоїть поруч із іншими індивідуальними правами людини. Але така точка зору суперечить суті конституційної норми, оскільки, наприклад, питання трудового колективу про час відпочинку (соціальне питання) не підлягає під захист статті 39 Конституції України. Тому існує і вузький підхід до визначення поняття зібрання. Так зібранням визнається локальне зібрання багатьох людей для колективного розгляду чи виявлення думок з метою участі у публічному формуванні суспільної думки.²

Найважливіше, що формування суспільної думки та її вираження повинні бути направлені на публічні питання.

Слід зауважити, що під захист статті 11 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, статті 8 Конституції Німеччини, а також статті 39 Конституції України не підпадають народні свята, публічні масові свята. Як приклад такої масової вечірки був «Love-Parade» та «Fuck-Parade» в Берліні. Місцева влада не визнала такий захід зібранням, обґрунтовуючи це вузьким підходом до визначення поняття зібрання. І, хоча, з одного боку, присутній елемент колективності серед учасників, проте переважає розважальний характер проведення заходу, без мети донести свою

² BVerfG 1, BvQ 28/01, Abs. 16; s.a. BVerfGE 104, 92.

точку зору до когось.

Потрібно звернути увагу на те, що такі розважальні заходи, як концерти, які не є зібраннями можуть перерости в зібрання. Яскравим прикладом такого перевтілення є концерт Мадонни у Києві. Поки Мадонна лише співала, – це був звичайний розважальний захід, проте після вона почала підіймати політичні теми, а саме: вона говорила про порушення принципу демократії на території України. Тобто, концерт автоматично перевтілювався в політичну акцію, а глядачі перевтілювалися в учасників зібрання. Зібрання слід відрізнити від звичайного скупчення людей. Відмінність полягає у загальній меті й у внутрішньому зв'язку учасників.

Наступним важливим елементом для проведення зібрання є мінімальна кількість учасників. Серед вчених немає єдності. Одні звертаються до Цивільного Кодексу України і кажуть про сім осіб, але ця думка є найменш популярною. Найбільший дискус виникає про три чи дві особи. Ті, хто відстоює точку зору про дві особи, пояснюють це так. Право на проведення зібрання дає можливість приватним особам публічно обговорити якісь питання. Реалізація цього права обумовлюється соціальною комунікацією серед фізичних осіб, яка можлива лише тоді, коли мінімально присутні дві особи. А представники думки про мінімальну

кількість учасників, починаючи з трьох осіб, кажуть, що більшу соціальну і публічну значущість соціальної комунікації можна досягти більше з трьома особами, ніж з двома. Проте було б помилково стверджувати, що лише три особи достатньо для мінімальної кількості учасників зібрання. Можна прийти до висновку, що дві особи є достатньо для мінімальної кількості учасників зібрання.

Досить цікавим є питання, коли одна особа хоче висловити свою думку чи, наприклад, пройти з якимось плакатом вулицею міста. Чи можна вважати це зібранням у розумінні конституційної норми і чи буде така особа користуватися захистом цієї статті? Українські вчені прийшли до висновку, якщо одна особа хоче таким чином висловити свою думку, вона може це зробити, не слідуючи приписам статті 39 Конституції України. Тобто, не повідомляючи про такий захід. До того ж юридичну основу слід шукати скоріш за все у статті 34 Конституції України: «кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань». «Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір».

Перша проблема, з якою зустрічаються учасники, а точніше

організатори зібрання, – це повідомлення, а також строки повідомлення проведення зібрання. Перш за все, повідомлення треба відрізнити від погодження. Учасники зібрання або організатори не повинні узгоджувати свої дії чи поведінку з органами державної влади, вони повинні лише проінформувати про них.

Головне призначення повідомлення (Anmeldung) – це інформування відповідного державного органу влади для того, щоб вони могли вчасно провести заходи для безпечного проведення зібрання, у випадку якоїсь небезпеки. Припис про завчасне сповіщення-повідомлення не має рестрекційного характеру, навпаки, цей припис несе у собі функцію гарантування безпеки учасникам. На думку Федеративного Конституційного Суду Німеччини, така вимога є конституційною, за умови порушення якої не буде автоматично прийнято рішення заборони чи обмеження зібрання. Такої ж думки дотримується і Конституційний суд України і такий же принцип втілений у статті 11 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Тобто формальна відсутність повідомлення про зібрання не є підставою для припинення мирного зібрання.³

³ Свобода мирних зібрань [Електронний ресурс]; за даними Української Гельсинської спілки з прав людини від 06.02.2016. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/advice/svoboda-myrynyh-zibran/> (дата звернення 20.05.2016) – Назва з екрана.

Міністерство внутрішніх справ України звернулось до Конституційного Суду України щодо офіційного тлумачення положення частини 1 статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання). Так у Рішенні Конституційного суду України від 19 квітня 2001 року №4-рп/2001 зазначено, що положення частини першої статті 39 Конституції України щодо завчасного сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій в аспекті конституційного подання треба розуміти так, що організатори таких мирних зібрань мають сповістити зазначені органи про проведення цих заходів заздалегідь, тобто у прийнятні строки, що передують даті їх проведення. Ці строки не повинні обмежувати передбачене статтею 39 Конституції України право громадян, а мають служити його гарантією і водночас надавати можливість відповідним органам виконавчої влади чи органам місцевого самоврядування вжити заходи щодо безперешкодного проведення громадянами зборів, мітингів, походів і демонстрацій,

забезпечення громадського порядку, прав і свобод інших людей.

Зрозуміло, що таке пояснення не задовольняє потреби практики, тому вважаємо за потрібне звернутися до практики Європейського Суду з прав людини. У своєму рішенні «Веренцов проти України» суд зауважив: «Строк подання повідомлення не повинен бути надто тривалим, але повинен передбачати адекватний час до заявленої дати проведення зібрання для того, щоб відповідні державні органи мали можливість спланувати та підготуватись до заходу, або для забезпечення можливості завершити розгляд термінової апеляції до будь-якого трибуналу або суду у разі оспорювання законності будь-якого з накладених обмежень». ⁴ Із цього рішення, а також у поєднанні з іншими рішеннями Конституційного Суду України виходить, що мінімальний строк для повідомлення про проведення зібрання 3 робочі дні (72 години) до початку проведення зібрання. Строк починає відраховуватися з моменту отримання повідомлення. При повідомленні про проведення зібрання поштою треба врахувати час доставки. ⁵ У повідомленні

⁴ Справа «Веренцов проти України» : Рішення Європейського Суду з прав людини від 11 квітня 2013 року, пункт 42, розділ А // Офіційний вісник України. – 2013. – № 83. – Ст. 3106.

⁵ Мельник Р.С. Право на мирні зібрання. Законодавство, Коментар, Судова практика. Київ: Юрінком Інтер, – 2015, с. 92-95.

вказується організатор, його адреса, телефон, дата, місце та час і форма проведення зібрання, а також орієнтовна кількість учасників. Повідомлення подається до виконавчого комітету місцевої ради чи відповідної державної адміністрації, на території якої планується мирне зібрання. ⁶

У судових рішеннях України можна спостерігати відокремлення такого виду зібрання, як спонтанне чи стихійне. Проте воно ніде не врегульовано. Федеративний Конституційний Суд Німеччини визнає спонтанні зібрання (Spontanversammlung) як такі, що виникли моментально через незаплановану подію і розвиваються без організатора. ⁷ Через те, що такі зібрання не мають організатора і спричинені моментальною подією, вони не потребують завчасного повідомлення (Anmeldung) за 48 годин до початку проведення (це за Німецьким законодавством, відповідне положення можна знайти у статті 14 абзацу 2 Закону про зібрання (Versammlungsgesetz)).

Німецьке законодавство також виділяє поспішні зібрання (Eilversammlung). Це такі зібрання, що є запланованими і мають свого організатора,

⁶ Свобода мирних зібрань [Електронний ресурс]; за даними Української Гельсинської спілки з прав людини від 06.02.2016. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/advice/svoboda-myrnyh-zibran/> (дата звернення 20.05.2016) – Назва з екрана.

⁷ BVerfGE 85^ 69 (75); vgl. Auch BVerfGE 69, 315 (350).

проте не можуть бути вчасно зареєстровані (angemeldet) через небезпеку порушення мети демонстрації.⁸ При такому зібранні час повідомлення про проведення зібрання не спростовується, а лише скорочується. Такі зібрання повинні негайно бути зареєстрованими при першій можливості. На жаль, ні судова практика, ні законодавство України не виділяють поспішних зібрань.

Хотілося б ще зауважити, що лише про зібрання під відкритим небом потрібно повідомляти органам державної влади. Оскільки такий вид зібрання потребує запобіжних засобів.

Отже, з усього вище зазначеного можна сказати наступне. Проаналізувавши європейське, національне німецьке законодавство, звернувшись до практики Європейського Суду з прав людини і порівнявши все це з українським законодавством, стає явним те, що в Україні негайно потрібно прийняти закон, який би регулював правові відносини у сфері використання громадянами свого права на проведення мирного зібрання. Наявність в українському законодавстві лише однієї конституційної норми недостатньо для вирішення таких проблем, як розмежування понять зібрання під відкритим небом та зібрання в закритому

приміщенні, мінімальна кількість учасників, відокремлення на законодавчому рівні і регулювання понять спонтанного чи стихійного зібрання, а також поспішного зібрання, досі неясно за скільки робочих днів чи годин до проведення зібрання треба повідомляти органи державної влади про проведення зібрання. Сьогодні відсутність правового врегулювання масових заходів призводить до численних зловживань, порушень прав громадян на реалізацію права на мирні зібрання і необґрунтованого втручання з боку органів влади у проведення зібрань громадян.

⁸ § 14 Gesetz über Versammlungen und Aufzüge (Abschnitt 3, Öffentliche Versammlungen unter freiem Himmel und Aufzüge), die Bekanntmachung vom 15. November 1978 (BGBl. I S. 1789).

Einzelne Aspekte des Verfahrens bei wirtschaftsgerichtlichen Gutachten

Dr. Swetlana Viktorivna Jevdokimenko

Dr. iur.,

Gerichtsgutachterin auf dem Gebiet der wirtschaftlichen Begutachtung,

Stellvertreterin des Direktors des staatlichen Unternehmens

«Charkiver wissenschaftliches Forschungs- und Projektinstitut für Bodenbau»

Charkiv

Ukraine

In dieser Arbeit wird eine Reihe von Aspekten des Verfahrens bei wirtschaftsgerichtlichen Gutachten unter den Bedingungen des modernen Wirtschaftslebens beleuchtet. Zunächst wird darauf hingewiesen, daß die Anordnung der Begutachtung eine Verfahrenshandlung ist, die folgende Schritte umfaßt: die Feststellung des Grundes für die Begutachtung, die Formulierung der Fragen für die Begutachtung, die Beschlußfassung über die Anordnung der Begutachtung, die Aushändigung dieses Beschlusses an den Beschuldigten und die Erläuterung des Beschlusses. In diesem Zusammenhang ist zu betonen, daß die Durchführung der wirtschaftsgerichtlichen Begutachtung nach dem Gesetz ein gerichtliches Dokument voraussetzt, in welchem die Begutachtung angeordnet wird und die wesentlichen Anforderungen an das Gutachten genannt werden. Ferner wird in diesem Beitrag die Organisation des Begutachtungsverfahrens dargelegt, an welchem die Leitung der Abteilung für Gerichtsgutachten unmittelbar beteiligt ist. Über die Tätigkeit dieser Abteilung werden ebenfalls Ausführungen gemacht. Abschließend werden die Anforderungen an die Erstellung solcher Gutachten dargestellt, die sich in diese Schritte und Themen gliedern lassen: Vorbereitung, Klärung der organisatorischen und methodischen Herangehensweise, die Untersuchung im Einzelnen, Zusammenfassung, Bewertungen und Empfehlungen.

Окремі аспекти проведення судово-економічної експертизи

Євдокіменко Світлана Вікторівна

кандидат юридичних наук,

судовий експерт з економічних досліджень,

заступник директора ДП «Харківський науково-дослідний

та проектний інститут землеустрою»

Харків

Україна

Судово-економічна експертиза сьогодні дозволяє здобути безперечні докази економічних злочинів, не зважаючи на те, що кваліфікація порушників цього напряму досить стрімко зростає. Учасникам судового провадження необхідно зважати на те, що при розслідуванні кримінальних правопорушень про розкрадання майна підприємств різних форм власності або громадських організацій необхідність у призначенні судово-економічної експертизи виникає у ряді випадків, а саме:

– результати (висновки) ревізії суперечать матеріалам кримінального провадження і усунення цих протиріч потребує висновку експерта;

– є протиріччя у висновках первинної і повторної документальної ревізії;

– звинуваченим подано обґрунтоване клопотання про призначення судово-економічної експертизи;

– ревізором були використані сумнівні методи визначення нанесеної матеріальної шкоди;

– експерт ішої спеціальності не може зробити обґрунтований висновок без додаткового дослідження матеріалів

кримінального провадження експертом-економістом.

Судово-економічна експертиза може бути призначена як на стадії досудового слідства, кримінального провадження, так і при розгляді справи у суді в адміністративному, цивільному чи господарському процесах. Призначення судово-економічної експертизи у правоохоронній діяльності є процесуальною дією, яка має забезпечити дотримання прав обвинувачуваного в установленні істини. У статті 242 КПК визначено підстави проведення судово-економічної експертизи, а саме:

– у п. 1. зазначається, що експертиза проводиться експертом за зверненням сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання;

– у п. 2.6 зауважується, що слідчий або прокурор зобов'язаний звернутися до експерта для проведення експертизи щодо визначення розміру матеріальних збитків, шкоди немайнового характеру, шкоди

довілля, заподіяної кримінальним правопорушенням¹.

Призначається судово-економічна експертиза для з'ясування обставин, що мають значення для справи і потребують спеціальних знань у галузі науки, техніки, ремесла тощо за ухвалою суду або заявою осіб, що беруть участь у справі відповідно до ч.1. ст. 81 КАСУ, ч. 1. ст. 143 ЦПК^{2 3}. Для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних економічних знань, за ухвалою суду згідно зі ст. 41 ГПК призначається судово-економічна експертиза, при цьому учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом-економістом. Остаточне коло цих питань встановлюється господарським судом в ухвалі⁴. У процесі здійснення виконавчого провадження державний виконавець має право залучати у встановленому порядку до провадження виконавчих дій експертів,

спеціалістів, а для оцінки майна – суб'єктів оцінної діяльності – суб'єктів господарювання (ст. 11 ЗУ «Про виконавче провадження»)⁵.

Призначення експертизи є процесуальною дією, яка включає визначення підстав для проведення експертизи, формулювання питань експерту, складання постанови про призначення експертизи, ознайомлення з даною постановою обвинуваченого та роз'яснення його прав. Призначення експертизи також пов'язано з вирішенням ряду організаційних питань, а саме: вибір місця та часу проведення експертизи, визначення матеріалів, з якими слід ознайомити експерта тощо. Серйозним питанням є вибір учасниками судового провадження моменту призначення експертизи, оскільки передчасне призначення її чи із запізненням викликає негативні наслідки⁶.

Законодавчо визначено порядок залучення судового експерта. Так, кримінальний процесуальний кодекс визначає порядок залучення експерта у ст.ст. 243, 244 КПК. Сторона обвинувачення залучає експерта-

¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.

² Цивільний процесуальний Кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492.

³ Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005 р. № 2747-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35-37. – Ст. 446.

⁴ Господарський процесуальний кодекс України. від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

⁵ Про виконавче провадження. Закон України від 21.04.1999 р. № 606-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 24. – Ст. 207.

⁶ Дікань Л. В. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / Л. В. Дікань, В. Д. Понікаров, О.В. Кожушко. – Х. : Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с.

економіста за наявності підстав для проведення експертизи, у тому числі за клопотанням сторони захисту чи потерпілого (п.1. ст. 243 КПК). Сторона захисту має право самостійно залучати експертів-економістів на договірних умовах для проведення експертизи, у тому числі обов'язкової (п.2. ст. 243 КПК). Експерт-економіст може бути залучений слідчим суддею за клопотанням сторін захисту (п.3. ст. 243 КПК)⁷. У разі відмови слідчого, прокурора в задоволенні клопотання сторони захисту про залучення експерта-економіста особа, що заявила відповідне клопотання, має право звернутися з клопотанням про залучення експерта до слідчого судді (ст. 244 КПК)⁸. Підставою для проведення судово-економічних експертиз є передбачений законом процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), яким може бути постанова слідчого (судді) або ухвала суду. У постанові (ухвалі) про призначення експертизи вказується така інформація:

– у вступній частині вказуються дата і місце складання постанови, посада,

звання, прізвище, ім'я, по батькові й установа, в якій працює особа, що підписала постанову, найменування та номер кримінального провадження, в якому призначається експертиза;

– в основній частині постанови відображається суть справи та обставини, у зв'язку з якими виникла потреба у спеціальних економічних знаннях, а також особливості об'єкта дослідження, які можуть мати значення для надання висновку. Закінчується ця частина формулюванням підстав для призначення експертизи з посиланням на ст. 89 та 244 КПК;

– у резолютивній частині постанови міститься виклад рішення про призначення судово-економічної експертизи, вказується вид судово-економічної експертизи за процесуальними ознаками (первинна, повторна, додаткова, комісійна тощо); формулюються питання, що виносяться на розгляд експерта, призначається експерт або визначається судово-експертна установа, працівникам якої доручено провадження судово-економічної експертизи; наводиться перелік матеріалів, які надаються у розпорядження експерта⁹.

⁷ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.

⁸ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.

⁹ Дікань Л. В. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / Л. В. Дікань, В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко. – Х. : Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с.

Слід звернути увагу на те, що оскільки законодавчо визнано, що експертом може бути лише фізична особа, то у постанові не може бути вказано, що експертиза доручається певній установі або службі.

Як будь-який дослідний процес, проведення судово-економічної експертизи включає такі стадії: підготовчу; організаційно-методичну; дослідну; узагальнення, оцінки і реалізації результатів експертизи¹⁰.

На *підготовчій стадії* із урахуванням характеру завдань, поставлених правоохоронними органами або судом, здійснюється призначення експерта-економіста; складання завдання на проведення судово-економічної експертизи керівником спеціалізованої експертної установи або самостійно експертом, якщо ця особа не працює у спеціалізованій експертній установі; вивчення призначеним експертом-економістом змісту завдання та постанови (або ухвали суду) на проведення експертизи; підбір законодавчої бази, стандартів та інших нормативних

документів з питань, які мають бути досліджені¹¹.

Організаційно-методична стадія об'єднує вивчення змісту і повноти наданих на експертне дослідження матеріалів судового провадження; опрацювання методик проведення судово-економічної експертизи; складання календарного плану проведення експертного дослідження і роботи над наданими матеріалами.

Норми права дають експерту можливість вивчати матеріали судового провадження, які стосуються предмета експертизи. За недостатності наданих слідчим або судом матеріалів експерт має право подавати клопотання про надання йому додаткових документів, необхідних для надання висновку. Необхідно пам'ятати, що за законом збір і надання матеріалів для експертизи покладено на особу, яка призначила експертизу, а проведення їх дослідження належить до компетенції експерта¹².

При недостатності матеріалів для проведення судової експертизи експерт-економіст не має права звертатися за ними до підприємств, організацій, окремих

¹⁰ Дікань Л. В. Судово-економічна експертиза : навч. посіб. / Л. В. Дікань, В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко. – Х. : Вид ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с.; Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.; Гуцаленко Л. В. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб./ Л. В. Гуцаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 351 с.

¹¹ Гуцаленко Л. В. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб./ Л. В. Гуцаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 351 с.

¹² Гуцаленко Л. В. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб./ Л. В. Гуцаленко. – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 351 с.

громадян, тобто брати на себе функції збору доказів. У таких випадках він звертається до особи або органу, що призначили експертизу, про надання йому необхідних додаткових матеріалів. У разі відхилення клопотання експерт зобов'язаний повідомити особу або орган, що призначили експертизу, у письмовій формі про неможливість її проведення¹³.

При визначенні методики проведення конкретної експертизи експерт-економіст вивчає можливість використання зареєстрованих методик, які визначені Порядком атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз¹⁴. Методики розробляються державними спеціалізованими експертними установами, визначеними статтею 7 Закону України «Про судову експертизу»¹⁵. За потреби до розробки

методик залучаються провідні фахівці з певних галузей знань за їх згодою. Методика проведення судової експертизи включається до Реєстру за рішенням Координаційної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції. До повноважень Координаційної ради належить розроблення рекомендацій з питання методичного забезпечення державних спеціалізованих установ, які проводять судово-експертну діяльність, а також органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування і суду в організації судово-експертних досліджень¹⁶. Інформація, яка міститься у Реєстрі, є відкритою для запитів правоохоронних органів, судів та заінтересованих юридичних і фізичних осіб.

До організаційно-методичної стадії судової експертизи входить етап складання календарного плану проведення експертного дослідження. Планування процесу проведення судово-економічної експертизи направлено на організацію

¹³ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.; Цивільний процесуальний Кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492.; Господарський процесуальний кодекс України. від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.; Кодекс України про адміністративні правопорушення, від 07.12.1984 року № 8073-X // Відомості Верховної Ради Української ССР. – 1984. – Дод. до № 37. – Ст. 1122.

¹⁴ Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 р. № 595 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 49. – Ст. 1585.

¹⁵ Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 28. – Ст. 232.

¹⁶ Про затвердження Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2008 року № 595 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 49. – Ст. 1585.; Про затвердження Положення про Координаційну раду з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України. Постанова Кабінету міністрів України від 16.11.1994 року № 778. – [Електронний ресурс.] – Режим доступу // <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/778-94-p>.

ефективної роботи експертів і здійснюється безпосередньо в тій установі, якій доручено проведення експертизи. У процесі планування керівник групи експертів-економістів складає план-графік проведення експертизи із урахуванням тих строків, в які вона має бути виконана. Кожний експерт із такої групи за дорученням керівника розподіляє доручену йому роботу на складові елементи і визначає час для їх виконання. Законодавчо визначених точних норм часу на проведення судово-економічної експертизи немає, тому тривалість робіт визначають на основі практичного досвіду експертів.¹⁷ Таким чином, планування ефективної роботи при проведенні судово-економічної експертизи передбачає розподіл обов'язків між експертами-економістами з урахуванням їхньої кваліфікації та досвіду для досягнення найкращих результатів у вирішенні винесених на експертне дослідження питань. Як свідчить практика, для вирішення складних питань судово-економічної експертизи доцільно призначати комісійні та комплексні експертизи.

У кримінальному провадженні процесуальні строки проведення судових експертиз відповідно до ст. 115 КПК обчислюються годинами, днями та місяцями і можуть визначатись вказівкою на подію. Відповідно до Інструкції¹⁸ строк проведення експертизи встановлюється залежно від складності дослідження з урахуванням експертного навантаження фахівців керівником експертної установи (або заступником керівника чи керівником структурного підрозділу). У разі значного завантаження експерта та знаходження в нього на виконанні одночасно понад десяти експертиз, у тому числі комісійних та комплексних, визначені терміни можуть бути переглянуті або встановлені додатково з урахуванням необхідного реального часу на їх виконання.

Попереднє вивчення матеріалів при проведенні простих та середньої складності досліджень не повинно перевищувати відповідно п'яти та десяти робочих днів; при складних та особливо складних дослідженнях – відповідно п'ятнадцяти та двадцяти робочих днів.

У разі відмови органу (особи), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), у погодженні

¹⁷ Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.

¹⁸ Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 року № 52/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 56.

запропонованого розумного строку проведення експертизи матеріали справи повертаються з пропозицією призначити експертизу іншим суб'єктам судово-експертної діяльності, визначеним у статті 7 Закону України «Про судову експертизу».

Строк проведення експертизи починається з робочого дня, наступного за днем надходження матеріалів до експертної установи, і закінчується у день складання висновку експерта (повідомлення про неможливість надання висновку)¹⁹. Якщо експертиза не може бути виконана у зазначені строки, більший строк встановлюється за домовленістю з органом, який призначив експертизу, після попереднього вивчення експертом наданих матеріалів. Але попереднє вивчення не повинно перевищувати п'яти днів, при складних та найскладніших дослідженнях – відповідно десяти та п'ятнадцяти днів.

В організації процесу судово-економічної експертизи безпосередню участь беруть керівник експертної установи або його заступник. Їхня діяльність пов'язана із такими аспектами:

– отримання адресованих установі матеріалів для проведення експертизи,

перевіряє їх відповідність вимогам Закону і письмово дає доручення на проведення експертизи одному або кільком працівникам. Це доручення оформляється як завдання;

– установа строків проведення експертизи із розрахунком часу, необхідного для проведення судово-економічної експертизи, який визначається за відповідною формою;

– ознайомлення з ходом і результатами досліджень, які проводяться експертами-економістами, із наданням їм необхідної допомоги наукового і методичного характеру та здійснення контролю за якістю і строками виконання експертних досліджень;

– після закінчення експертизи перевірка повноти дослідження і обґрунтованості висновків експерта-економіста, дотримання ним методичних рекомендацій, правильності оформлення висновку;

– направлення разом з висновком експерта-економіста всіх матеріалів до органу, який призначив експертизу.

Якщо експертиза проводиться в експертній установі, слідчий направляє свою постанову і матеріали, що підлягають дослідженню, керівнику цієї установи для виконання. Керівник експертної установи, одержавши постанову слідчого про експертизу,

¹⁹ Про наукову і науково-технічну експертизу : Закон України від 10.02.1995 року № 52/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 9. – Ст. 56.

зобов'язаний доручити її проведення одному чи кільком експертам. Окрім того, керівник експертної установи перевіряє відповідність завдання вимогам Закону й оформляє проведення експертизи у вигляді завдання. На підставі доручення слідчого керівник експертної установи роз'яснює експертам їхні права й обов'язки, попереджує їх про відповідальність за відмову від надання висновку і за надання свідомо неправдивого висновку. У разі здійснення експертизи позаштатним експертом-економістом експертна установа в особі керівника чи його заступника складає довідку про виконання експертизи і витрачений на це час. Коли проведення експертизи здійснюється поза експертною установою слідчий підбирає особу необхідної кваліфікації, як правило, звертаючись у державні установи необхідного профілю та, вивчаючи реєстр експертів²⁰.

Слідчий вручає експерту постанову про призначення експертизи, роз'яснює йому права й обов'язки, передбачені ст. 69 КПК, і попереджає його про відповідальність за відмову від надання висновку або за надання свідомо

неправдивого висновку. Про виконання цих дій слідчий робить запис у постанові про призначення експертизи, що засвідчується підписом експерта. За відсутності клопотань експерту надаються необхідні матеріали справи, і він приступає до дослідження.

Дослідна стадія судово-економічної експертизи пов'язана із виконанням експертом-економістом конкретних процедур, передбачених методикою дослідження, використання електронно-обчислювальної техніки для отримання інформації при вирішенні питань, поставлених на розв'язання даної експертизи. Застосування методів, способів і засобів проведення експертних досліджень допускається, якщо вони не суперечать вимогам нормативно-правових актів України; науково обґрунтовані; забезпечують ефективне проведення експертних досліджень; являються безпечними при використанні.

Повнота експертного дослідження та об'єктивність висновку забезпечується застосуванням у процесі судово-економічної експертизи наукових методів дослідження та неупередженістю експерта. При цьому експертом-економістом вживаються вичерпні заходи для проведення всебічного, повного та об'єктивного дослідження. Наукові методи дослідження викладаються експертом

²⁰ Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.- метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.

детально, що надає слідчому можливість правильно оцінити матеріали, хід і результати дослідження та його доказову силу.

Перелік матеріалів, які направляються експерту-економісту, залежать від питань, які ставлять перед ним учасники судового провадження. Чинне законодавство чітко розмежує процес збору матеріалів за судовим провадженням на основі використання спеціальних економічних знань та процес доведення, який заснований на виявленні нових фактичних даних за допомогою знань експерта-економіста. Тому існує перелік дій, які забороняються виконувати експерту-економісту:

- проводити експертизу без письмової вказівки керівника експертної установи (її структурного підрозділу), за винятком експертиз, доручених йому безпосередньо після слідчого огляду, в якому він брав участь, як спеціаліст, а також експертиз, які проводяться під час судового розгляду;

- самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені у наданих матеріалах неоднозначно. Якщо матеріали, отримані експертом-економістом від слідчого, суперечливі, експерт повинен давати відповідь на

поставлені запитання, враховуючи зміст кожного документа, тобто давати декілька варіантів відповіді;

- проводити ревізії, брати участь у інвентаризації, а також самостійно отримувати будь-які відомості від обвинувачених та інших учасників процесу за даною справою;

- проводити експертизу за матеріалами господарської діяльності підприємств та організацій, в яких він працює або працював раніше;

- кваліфікувати правопорушення, вирішувати питання, які виходять за межі компетенції експерта-економіста та вирішення яких входить до повноважень слідства чи суду;

- розголошувати без дозволу прокурора, слідчого та особи, яка проводить дізнання, дані попереднього слідства;

- вступати в контакти, не передбачені порядком проведення експертизи, з будь-якими особами, якщо такі особи прямо чи побічно стосуються експертизи;

- зберігати матеріали кримінального, цивільного або господарського судового провадження, а також речові докази та документи, що є об'єктами експертизи, поза службовим приміщенням.

Разом із тим, хоча експерт не має право самостійно збирати матеріали, необхідні для проведення судово-економічної експертизи, він може брати участь у слідчих діях (проведення обшуку, виїмки документів, допитах тощо), метою яких є отримання нових або уточнення даних, які вже має слідство. Однак всі ці дії повинні бути зафіксовані у протоколах слідчих дій²¹.

Основна діяльність експерта-економіста пов'язана із дослідженням документів бухгалтерського та податкового обліку і звітності, які згідно законодавства України передбачені як джерела доказів правопорушення, що знаходяться у провадженні. Коли документ є знаряддям злочину (наприклад, підроблене доручення або накладна, за якими отримані і привласнені товарно-матеріальні цінності), чи зберіг на собі сліди злочину (інвентарний опис і порівнювальна відомість, які встановлюють нестачу цінностей), то згідно ст. 84 КПК являє собою речовий

доказ.²² Визнання слідчим документа речовим доказом оформлюється відповідною постановою, що відображається у протоколі його огляду. У подальшому цей документ може бути залучений до справи або залишений на зберігання в тій чи іншій організації, а у матеріалах розслідування залишається протокол огляду документа і розписка особи, що прийняла документ на зберігання.

Важливим джерелом інформації для правильної оцінки наданих даних при проведенні судово-економічної експертизи являються нормативно-правові акти України. Нормативно-правові акти бухгалтерського та податкового обліку в Україні зазнають частих змін і доповнень, експерт-економіст повинен чітко визначити до якого періоду дії нормативного документа відноситься досліджувальна подія. Для цього експерт-економіст повинен мати доступ до повної бази даних правових актів України, які діяли на її території і в окремих регіонах протягом різних періодів часу.

Експерт-економіст може досліджувати тільки ті документи, які вже знаходяться у матеріалах судового провадження і надані йому слідчим, судом

²¹ Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.; Цивільний процесуальний Кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40-42. – Ст. 492.; Господарський процесуальний кодекс України. від 06.11.1991 р. № 1798-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

²² Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9-13. – Ст. 88.

або іншим учасником судового провадження. Коли в основу експертного дослідження покладена тільки ксерокопія документа, то експерт-економіст повинен відмітити це у своєму висновку.

Все більш широке впровадження в обліковий процес знаходять комп'ютерні технології. Для оцінки і вивчення інформації, яка зберігається у комп'ютері та на магнітних носіях, можуть використовуватись дані іншого виду експертизи – комп'ютерно-технічної. Оскільки результати комп'ютерно-технічної експертизи, особливо програмного забезпечення, прямо залежать від збереження інформації на внутрішніх і зовнішніх носіях, необхідно при вилученні об'єктів і підготовці їх для експертизи дотримуватись ряду правил, які виключають навмисне псування чи знищення даних, що зберігаються в комп'ютерах.

Відповідно до вимог процесуального законодавства слідчий вправі бути присутнім під час проведення експертизи, однак він не є її учасником або співвиконавцем. Своєю присутністю слідчий забезпечує повноту використання експертом матеріалів справи, має змогу оперативно збирати додаткові дані та здійснювати слідчі дії, необхідність у яких виникає в процесі експертного дослідження. У свою чергу, дуже

корисним для прискорення експертного дослідження й установлення істини є присутність експерта під час пред'явлення матеріалів експертизи обвинувачуваному.

При призначенні та проведенні експертизи закон також наділяє обвинувачуваного широкими правами, які забезпечують йому можливість захисту своїх законних інтересів. Слід зазначити, що обвинувачуваний відповідно до норм КПК України має право бути присутнім, з дозволу слідчого, під час проведення експертизи. Слідчий повинен роз'яснити обвинувачуваному його права під час ознайомлення його з постановою про призначення експертизи. Обвинувачений має право заперечувати проти проведення експертизи в певній установі. Підставою такого заперечення можуть бути обставини, що свідчать, наприклад, про особисту зацікавленість посадових осіб цієї установи в наслідках розгляду справи²³.

Керівник експертної установи зобов'язаний контролювати якість і терміни проведення експертизи. Після завершення експертизи керівник експертної установи перевіряє обґрунтованість висновків, повноту

²³ Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / Г. Г. Мумінова-Савіна. – К. : КНЕУ, 2004. – 268 с.

дослідження, правильність оформлення висновку і направляє матеріали в орган, що призначив експертизу.

Висновки

Таким чином, підставою для проведення судово-економічних експертиз є передбачений законом процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), яким може бути постанова слідчого (судді) або ухвала суду. Як будь-який дослідний процес, проведення судово-економічної експертизи включає такі стадії: підготовчу; організаційно-методичну; дослідну; узагальнення, оцінки і реалізації результатів експертизи. На підготовчій стадії із урахуванням характеру завдань, поставлених правоохоронними органами або судом, здійснюється призначення експерта-економіста, складається план проведення експертизи та підбору нормативних матеріалів та стандартів.

Організаційно-методична стадія об'єднує вивчення змісту і повноти наданих на експертне дослідження матеріалів судового провадження; опрацювання методик проведення судово-економічної експертизи; складання календарного плану проведення експертного дослідження і роботи над

наданими матеріалами. Дослідна стадія судово-економічної експертизи пов'язана із виконанням експертом-економістом конкретних процедур, передбачених методикою дослідження, використання електронно обчислювальної техніки для отримання інформації при вирішенні питань, поставлених на розв'язання даної експертизи.

Стадію узагальнення, оцінки і реалізації результатів судово-економічної експертизи можна поділити на такі етапи, а саме: узагальнення результатів, отриманих експертом-економістом, складання висновку експертизи та розробка пропозицій із профілактики виявлених недоліків; передача висновку експертизи органу, який її призначив.

Staatliche Leistungen: ein systematischer Ansatz***Vadym Stolar****Doktorand am Lehrstuhl für Staatsverwaltung**Kiew, nationale Universität Taras Schewtschenko**Ukraine*

In diesem Beitrag geht es um die Vorzüge und die Notwendigkeit eines systematischen Ansatzes bei dem Verständnis der staatlichen Leistungen. Es wird dargelegt, daß die inhaltliche Bestimmung des Begriffs „Leistungen“ ihren Wert nicht im Gewinn theoretischer Erkenntnisse liegt, sondern in der ganz praktischen Aufgabe, nämlich der Verbesserung des Zusammenwirkens von Bürger und staatlicher Behörde. Die Maßnahmen zur Verbesserung der Qualität der staatlichen Leistungen müssen auf der Erkenntnis beruhen, daß staatliche Leistungen eine aspektreiche Erscheinung sind und beim Prozeß ihrer Optimierung konsequent alle Bestandteile einbezogen werden müssen. In diesem Zusammenhang wird die praktische Bedeutung des systematischen Ansatzes deutlich, demzufolge die staatlichen Leistungen eben als System interdependenter Elemente zu verstehen sind.

Es wird dargelegt, daß die staatlichen Leistungen als soziale Erscheinung auch die Elemente eines Systems aufweisen, das seine eigene Charakteristik hat. Die Analyse dieser Systemcharakteristika erlaubt, detailliert die Bedeutung, den Inhalt und die Besonderheiten der wichtigsten Strukturelemente des Systems der staatlichen Leistungen zu untersuchen. Die Struktur des Systems der staatlichen Leistungen zeigt eine abgestimmte Gesamtheit von Elementen, deren Funktionieren den Bestand, die Stabilität und die Entwicklung des ganzen Systems gewährleisten.

Ein besonderer Aspekt in diesem Beitrag ist die Frage nach den Besonderheiten des Einflusses der äußeren Faktoren auf die Stabilität und die Entwicklung des Systems der staatlichen Leistungen. Hierzu wird dargelegt, daß das System der staatlichen Leistungen ein organisatorischer Bestandteil anderer, zu ihm als Dritte stehende Systeme ist und von diesen beeinflusst wird und umgekehrt diese auch beeinflusst.

Die Analyse des Prinzips der Systemqualität der staatlichen Leistungen erlaubt Schlußfolgerungen über die Voraussetzungen für die Effektivität der Bemühungen des Staates, die staatlichen Leistungen zu verbessern.

Державні послуги: системний підхід

Вадим Михайлович Столар

аспірант кафедри державного управління,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Україна

Актуальність теми

Початок ХХІ ст. знаменувався поширенням ідеї сервісної держави. Ця ідея змінила традиційну роль держави як механізму примусу на роль постачальника послуг населенню. Нова парадигма державного управління здійснила новий розподіл відповідальності між державою та суспільством: сучасна держава не повинна сама виконувати всі завдання, а зобов'язана забезпечити виконання цих завдань.

Клієнтоорієнтовані системи, де держава – постачальник послуг, а суспільство – їх споживач (клієнт), змушує сучасні уряди проводити низку модернізаційних змін, спрямованих на вдосконалення інституту державних послуг. Державні послуги стають визначною формою відносин між державою і громадянином.

У 2000 р. Європейська Комісія назвала реформу врядування як одну зі своїх важливих стратегічних цілей. О. Гаман-Голутвіна зазначає, що останні три десятиліття цю парадигму модернізації

державного управління вважали основою реформування систем державного управління приблизно в трьох десятках країн¹.

Державні послуги у широкому розумінні є історично обумовленою формою взаємовідносин між державою та суспільством. На кожному історичному етапі розвитку людства вони мали свої особливості. Характерні риси державних послуг визначалися пануючою парадигмою держави, у тому числі, існуючою системою державного управління та характером державної служби.

Сьогодні кожна країна шукає свій рецепт вдалої реформи. Країни Західної Європи, пострадянського простору, а також азійського регіону, визначають власні моделі модернізації державного управління. Проте, аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що універсальним правилом є необхідність системного

¹ Gaman-Golutvina O. Contradictions between Freedom and Development: Historical and Contemporary Dimensions (Russian Case). In: Dyczok M., Gaman-Golutvina O., eds. Media, Freedom and Democracy. – Bern, 2009, p. 78.

підходу до вивчення та практичного вдосконалення сфери державного управління та державних послуг.

Стан розробленості теми

Різноманітні проблеми державних послуг піднімаються у теоретичних дослідженнях багатьох вітчизняних дослідників: В. Авер'янова, О. Андрійко, І. Бондаренко, В. Вакуленка, Н. Васильєвої, А. Вишневського, О. Карпенка, І. Коліушка, В. Колпакова, А. Ліпенцева, В. Марченко, О. Оболенського, Г. Писаренко, Г. Рябцева, О. Рогожина, С. Серьогіна, В. Сороко, Д. Сухініна, В. Тимощука, А. Чемериса, Ю. Шарова, Л. Щербаківської та інших. Ними проведено глибинний аналіз окремих важливих аспектів інституту державних послуг. Проте теорія і практика державного управління потребує глибинних наукових обґрунтувань системного бачення методологічних та організаційних засад державних послуг.

Метою статті є аналіз переваг та необхідності системного підходу до розуміння сутності державних послуг, які виконують важливу роль у політичній системі усього суспільства, а також обґрунтувати важливість комплексного реформування системи державних послуг.

Виклад основного матеріалу

Починати модернізаційні процеси слід з обґрунтованого розуміння сутності самої послуги. В англійських політичних системах використовується термін *public services*. У країнах пострадянського простору у використанні застосовуються низка суміжних термінів: «державна», «публічна», «адміністративна», «соціальна», «муніципальна» послуга. Чіткого визначення кожного терміну нема ні в законодавстві, ні в науковій літературі. Серед науковців поширеними є декілька теоретичних підходів до розуміння державних послуг².

Проринковий підхід розуміє послугу як товар, який надається органами влади громадянам і організаціям. При чому держава має певні переваги в наданні послуг окремих видів. Наприклад, держава надає послуги з питань національної оборони, забезпечення безпеки дорожнього руху і т.д. Основне питання ринкового підходу до державних послуг: визначення меж державного втручання. Тобто, важливо з'ясувати те, хто є належний постачальник даної послуги: держава або ринок. Відповідно до цього

² Щербаківська Л. М. Концептуалізація державних послуг / Л. М. Щербаківська // Вісник Академії митної служби України. Серія : Державне управління. – 2014. – № 2. – С. 120-124.

підходу витрати і стимули виробництва різних видів благ розподіляються таким чином, що деякі з них можуть надаватися тільки державою, а деякі ефективнішими будуть проводитися в приватному секторі.

Управлінський підхід ґрунтується на концепції адміністративного регламенту. Під державною послугою розуміються всі форми взаємодії держави і зовнішнього оточення (населення, бізнес) – як добровільні, так і примусові. Послуга виникає там, де є взаємодія органу влади із зовнішнім клієнтом. Таким чином, послуга визначається як взаємодія громадянина (або юридичної особи) з органами державної влади.

Визначення поняття послуги цінне не саме по собі, заради теоретичної ясності, а для вирішення цілком практичного завдання: мінімізації витрат, які споживачі послуги несуть при взаємодії з державними органами. Отже, визначення послуги в цьому контексті має бути вкрай практичним. Воно повинне забезпечити розуміння сутності послуги задля успішної модернізації державного управління.

Не завжди реформаційні зусилля з підвищення якості державних послуг увінчуються успіхом, а беззастережне впровадження маркетингових методів у державному управлінні може мати навіть негативні наслідки. Наприклад, одним із напрямів адміністративних реформ у

пострадянській країнах є покращення якості державної послуги шляхом підвищення культури державних службовців. При цьому лишається поза увагою соціальне забезпечення цього ж службовця. Марно долати корупційність у сфері державної служби, не забезпечивши належним чином гідне матеріальне становище державного службовця. Тому очевидною стає необхідність комплексного бачення проблеми якості державних послуг. А для пострадянських держав впровадження елементів сервісної держави в державне управління повинне починатися з перегляду стратегії реформування, яка повинна набути модернізаційного змісту і спрямування.

Наведений приклад свідчить, що розглядати питання про підвищення якості державних послуг варто з урахуванням розуміння того, що державні послуги є складним багатоаспектним явищем і процес вдосконалення повинен стосуватися усіх складових. Говорячи про державну послугу, ми маємо на увазі як мінімум, того, хто її надає; того, хто отримує; а також сам продукт (послуга як певний результат взаємодії). Удосконалення повинно стосуватися кожної складової. Це дає підстави застосувати до дослідження державної послуги системний підхід. Застосування такого підходу дозволить розглянути

предмет з точки зору перспективи оптимізації надання державних послуг.

«Системний аналіз – це загальнонауковий метод дослідження, сутність якого полягає у вивченні явищ чи процесів як систем на основі принципів послідовності, цілісності, єдності елементів, взаємовпливу та взаємозалежності цілого і частин»³.

Безперечно, системний підхід має переваги як інструмент теоретичного дослідження. Він має також важливе практичне значення, оскільки виявляє та враховує усі складові системи державних послуг, вдосконалення яких дозволить максимізувати результат заходів щодо підвищення якості державних послуг.

Будь-яка система виступає як єдність структури і процесів. Важливою умовою є те, що кожен відіграє свою роль у забезпеченні стабільності всієї системи. У свій час американські вчені Г. Алмонд, Д. Істон, В. Мітчел назвали категорію «система» універсальною в науковому аналізі, оскільки вона здатна охоплювати всі типи дій та орієнтацій, усю сукупність взаємопов'язаних елементів, дотичних до того чи іншого суспільного явища.

Отже, система, – це поняття, яке у перекладі з грецької означає «ціле, таке,

³ Неліпа Д. В. Системний аналіз в політології [Текст] підручник / Д. В. Неліпа. – К.: «Центр учбової літератури», 2013, с. 32.

що складається з частин, сукупність взаємозв'язаних елементів». Але система утворюється не від суми цих елементів, а від цілісності, коли стосунки між складовими елементами утворюють єдине ціле. Одне з перших визначень системи (1950 р.) належить американському біологу Л. фон Бергаланфі, який стверджував, що *система складається з деякої кількості взаємопов'язаних елементів*⁴.

Державні послуги як соціальне явище також володіють необхідними ознаками системного явища, що мають свої характеристики (зокрема, структуру і зовнішнє середовище, з яким здатні реагувати, в результаті чого щоразу підтримують і скріплюють свою цілісність).

Системний підхід у дослідженні державних послуг передбачає два важливих моменти:

по-перше, систему державних послуг можна розглядати як певний теоретичний конструкт, що дозволяє виявляти і описувати системні властивості різних явищ у сфері державних послуг;

-по-друге, йдеться про конкретні значення системи – реальний складний

⁴ Бергаланфи Л. фон. Общая теория систем – критический обзор // Исследования по общей теории систем: Сборник переводов / Общ. ред. и вст. ст. В. Н. Садовского и Э. Г. Юдина. – М.: Прогресс, 1969, с. 28.

механізм формування державних послуг, що включає об'єктивно існуючі компоненти (організаційні структури, норми, відносини, комунікації).

Структура системи державних послуг є розгалуженою сукупністю взаємопов'язаних елементів. Існування та функціонування таких елементів забезпечує цілісність, стабільність та розвиток цілої системи. У системі державних послуг можемо виокремити наступні структурні підсистеми: інституційна, комунікативна, нормативна, процедурно-процесуальна.

Інституційна підсистема включає того, хто надає послуги, і того, хто їх отримує. Серед перших виділяють широкий спектр державних органів влади, організацій, установ та делегованих суб'єктів (агентів держави). Значно складніше визначити клієнтів, тобто отримувачів послуг. Йдеться про «мультиплікативного» клієнта. Споживачами послуг є окремі громадяни, жителі відповідних адміністративно-територіальних одиниць, окремі соціальні групи, громадські та юридичні організації, населення держави в цілому.

Важливе місце займає інститут державної служби, який (як у широкому, так і вузькому розумінні) покликаний реалізовувати різноманітні завдання держави, зокрема, з надання послуг.

Інституційну основу складають також спеціалізовані державні органи, на які покладаються функції управління реформаційними заходами. Вони несуть відповідальність за визначення основних напрямків змін в сфері надання державних послуг.

Наприклад, у Великобританії було створено окреме Відомство з реформ державних послуг (Office of Public Services Reform) при апараті прем'єр-міністра країни. У США відповідальність за реформування системи державної служби було покладено на Міжвідомчу Комісію з перегляду діяльності державних установ. У Польщі питання реформування державного управління координувалися Урядовим Уповноваженим по реформі державної системи при канцелярії прем'єр-міністра. До переліку його функцій належала розробка стратегічних напрямів реформ у сфері державного управління і контролю за їх виконанням, а також координація міжнародної допомоги. У Малайзії адміністративною реформою займався Відділ Адміністративної Модернізації і Управлінського Планування (MAMPU)⁵.

Комунікативну підсистему забезпечує широке різноманіття відносин,

⁵ Котуков О. А. Напрями модернізації державної служби в Україні / О. А. Котуков // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 376-382.

що складаються між усіма учасниками процесу надання державних послуг, котрі складають інституційну підсистему. Такі відносини можна класифікувати за кількома критеріями, розкриваючи тим самим їхній багатовекторний характер.

За предметним параметром є відносини, що складаються у зв'язку з організацією процесу надання державних послуг, та відносини, що складаються у результаті реалізації процесу безпосереднього надання послуг.

Перший вид відносин має внутрішній характер, оскільки стосується певних організаційної, регламентної, кадрової діяльності. Другий – зовнішній і складає зміст відносин між надавачем та отримувачем послуг.

Нормативна підсистема забезпечує впорядкування відносин між учасниками процесу надання послуг. Складається з різноманітних норм, стандартів, правил, покликаних регулювати зв'язки між основними елементами системи державних послуг. Серед важливих елементів цієї підсистеми слід назвати насамперед норми права, що стосуються різних галузей права (конституційного, адміністративного, фінансового, митного, кримінального та ін.). Поряд з нормами права діють і норми моралі, котрі також володіють нормативним характером і здійснюють

контролюючу функцію у системі державних послуг.

Процедурно-процесуальна підсистема позначає особливу складову системи державних послуг, які, власне, і є сукупністю послідовних процедур, в результаті виконанні яких відбувається задоволення потреб прохача. Під «процесним підходом» розуміють застосування у межах організації системи процесів разом з їх визначенням та взаємодіями, а також управління ними⁶.

Наприклад, надання адміністративної послуги є своєрідним процесом. Такий процес, зазвичай, складається з низки логічно взаємопов'язаних етапів. Кожен етап має свою процедуру здійснення:

1. Інформування одержувачів адміністративних послуг щодо змісту та порядку надання адміністративної послуги (через інтернет-ресурси, засоби масової інформації, інформаційні стенди тощо).

2. Оформлення запиту на надання адміністративної послуги.

3. Проведення адміністративним органом за необхідності додаткових етапів та процедур у процесі підготовки адміністративної послуги (залучення експертів, проведення консультацій,

⁶ Сороко В. М. Надання публічних послуг органами державної влади та оцінка їх якості: навч. посіб. / В. М. Сороко. - К. : НАДУ, 2008, С. 41.

отримання інформації від інших установ та організацій).

4. Підготовка надання адміністративної послуги: розрахунок витрат на надання адміністративної послуги; визначення підрозділів та фахівців, відповідальних за підготовку адміністративної послуги; визначення строків надання адміністративної послуги; підготовка відповідного документа.

5. Оформлення адміністративної послуги: друк, тиражування документа (при необхідності), підписання та скріплення документа печаткою; оплата послуги; передача документа одержувачу (безпосередньо, поштою, засобами комп'ютерної мережі)⁷.

Процедурно-процесуальна складова системи державних послуг передбачає застосування різноманітних технологій, регламенти, форм організації її надання, створення методики та інструментарію оцінки результативності надання послуг, врахування думки населення в оцінці результативності, вдосконалення інформаційного обслуговування, інфраструктури органів влади, що їх забезпечують та ін.

⁷ Михайлишин В. Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг виконавчими органами місцевих рад / В. Михайлишин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Dums/2010_3/10mvdmr.pdf.

Аналіз структури системи державної служби дає підстави припустити, що державні послуги як система наділені загальними ознаками соціальної системи як такої: взаємозв'язок групи елементів, утворення цими елементами певної цілісності, внутрішня взаємодія всіх елементів, прагнення до самозбереження, стабільності та динамізму, здатність вступати у взаємовідносини з іншими системами.

Таким чином, системний принцип забезпечує бачення державної послуги як результат багатоаспектного процесу взаємодії споживача і держави (її уповноважених органів чи представників). Даний принцип змушує також впроваджувати реформаційні заходи в систему державних послуг з урахуванням зовнішнього середовища, в якому ця система знаходиться. Зовнішнім, стосовно системи державних послуг, середовищем є система державної служби, державного управління, політична система суспільства загалом. Вдосконалення системи державних послуг повинно відбуватися з одночасною модернізацією зовнішнього середовища.

Нагадаємо, що Д. Істон і Г. Алмонд обґрунтували кілька варіантів системного підходу до вивчення політичної системи суспільства. Кожний із варіантів досліджує різні сторони політичної системи

суспільства, використовує особливий підхід до системного аналізу. Суть першого підходу (Д. Істон) полягає в розгляді політичної системи під кутом зору її складових підсистем, вивченні сукупності взаємозв'язків і взаємодій, що виникають всередині⁸.

Суть другого підходу (Г. Алмонд) полягає в тому, що він концентрується на розгляді більш загальних характеристик, а саме на вивченні входів і виходів, а також зворотних зв'язків, які встановлюються між політичною системою та навколишнім середовищем⁹.

Система державних послуг взаємодіє із зовнішнім середовищем за принципом «входу» і «виходу» інформації. Д. Істон розрізняв два типи входу: вимога та підтримка.

Вимоги визначаються зверненнями громадян щодо задоволення їхніх потреб. Чим досконаліше система державних послуг задовольнятиме всі звернені до неї вимоги, тим лояльнішою буде думка суспільства про цей державний інститут.

Підтримку Д. Істон вважає головною сумою змінних, що зв'язують систему з навколишнім середовищем. Вимоги і підтримки стають частиною системи

державних послуг і повинні враховуватися в процесі реформування. Вимоги мають тенденцію послаблювати систему. Підтримка веде до посилення системи.

«Вихід» інформації є формою реагування системи на навколишнє середовище і побічно на себе. «Вихідні» імпульси здійснюються у наданні різноманітних послуг. Якщо вони відповідають очікуванням і вимогам суспільства, то підтримка значно посилюється. Якщо державні службовці у процесі надання послуг орієнтуються не на клієнта (громадян), а на свої потреби, то така система може призвести до її кризи.

Основними засобами, за допомогою яких можна впоратися з напруженістю у системі, – це вчасне реагування на імпульси «зворотного зв'язку». Принцип зворотного зв'язку забезпечує моніторинг проблем та успіхів у сфері надання послуг та здійснює практичну допомогу у формуванні стратегії подальшого вдосконалення державних послуг з урахуванням потреб і очікувань споживачів.

Таким чином, система державних послуг, – це динамічна, замкнута від «входу» до «виходу» система, стабільність якої забезпечує принцип зворотного зв'язку. Головним завданням держави є підвищення ефективності організації надання державних послуг громадянам,

⁸ Easton D. An Approach to the Analysis of Political Systems // Political System and Change. Princeton, NJ, 1986. P. 24.

⁹ Almond Gabriel A. The Political of Developing Areas / Gabriel A. Almond and James Coleman, Princeton, NJ.: Princeton University Press, 1960. P. 7.

бізнесу та суспільству в цілому. Зокрема, розробка стандарту послуги є сукупністю вимог до якості взаємодії системи державних послуг із зовнішнім середовищем.

Дослідження системного принципу вдосконалення державних послуг дозволило зробити декілька висновків:

1. Державні послуги є не лише певним процесом, але – цілісною сферою, сукупністю взаємодіючих елементів, здатною до самозбереження, стабільності та динамізму, вступати у взаємовідносини з іншими системами.

2. Державні послуги, будучи системним утворенням є дієвим елементом інших систем, зокрема, системи державного управління.

3. Модернізація системи державних послуг не може відбуватися шляхом змін лише одного її елементу, а також абстраговано від зовнішнього середовища – системи державного управління.

Отже, принцип системності вимагає, щоб заходи із вдосконалення системи надання послуг були узгоджені з конкретними цілями та завданнями стратегії реформування держави. Майже класичним прикладом такої відповідності називають Великобританію, де першим етапом проведення реформ в сфері надання державних послуг стала розробка стратегії модернізації державного

управління. Ідеологічні засади стратегії реформ проголосили відкритість державного сектора для споживачів та підвищення якості та доступності державних послуг та інформації про них.

Стратегія модернізації державного управління визначила відповідні цілі та завдання: розробка та впровадження загальнонаціональних стандартів; передача більших повноважень органам виконавчої влади того рівня, на якому безпосередньо здійснюється надання послуг; збільшення гнучкості в наданні послуг з урахуванням специфічних особливостей і потреб споживачів; можливість вибору для споживача місця отримання і постачальника послуги, що веде до підвищення якості послуг.

Заходи з підвищення якості державних послуг повинні ґрунтуватися на взаємообумовлених принципах: законності, відкритості, достатності, тривалості, послідовності, мобільності. Визначним серед таких пропонуємо вважати саме принцип системності. Він забезпечує комплексність бачення проблем, пов'язаних з організацією надання державних послуг.

**Legalisierung als Methode der Kriminalitätsbekämpfung am Beispiel der leichten Drogen,
insbesondere Cannabis**

Von **Ivo Wullenweber** und **Artem Vezdenetskiy**¹

Ivo Wullenweber

*Student der Juristischen Fakultät
der Humboldt Universität Berlin, 4. Semester
Deutschland*

Artem Vezdenetskiy

*Student der Juristischen Fakultät
der Taras- Schewchenko -Univerität Kiew, 10. Semester,
Student der Juristischen Fakultät
der Universität Augsburg, 2. Semester
Ukraine, Deutschland*

Der vorliegende Artikel befasst sich mit der juristischen Seite der Debatte um eine Legalisierung oder Entkriminalisierung der sogenannten leichten oder weichen Drogen wie z.B. Cannabis in der Ukraine und Deutschland. Es wird rechtsvergleichend den Fragen nachgegangen, welche Bedeutung das Betäubungsmittelstrafrecht als Teil des ukrainischen und deutschen Strafrechts für die Kriminalität in beiden Ländern hat, welche Legitimation die Prohibition von Drogen besitzt, was der Zweck der Straftaten mit Bezug zu Betäubungsmitteln nach dem ukrainischen Strafgesetzbuch und dem deutschen Betäubungsmittelgesetz ist und vor allem, welche Rechtsgüter durch diese geschützt werden sollen. Abschließend werden Alternativen zur Strafverfolgung von Konsumenten von

¹ Dieser Beitrag ist im Rahmen des Austauschseminars Netzwerk Ost-West 2015 zwischen HU Berlin und Taras-Schewchenko-Universität Kiew entstanden und berücksichtigt Entwicklungen bis Ende Oktober 2015. Er ist mit anderen Seminarbeiträgen auch im folgenden Sammelband abgedruckt: Dimitri Kessler / Elgin Keskin (Hrsg.): Regulierung des Wirtschaftslebens durch das Strafrecht in Deutschland und der Ukraine – Beiträge aus dem Kiew-Berlin-Austauschseminar 2015 des studentischen Netzwerks Ost-West (Schriftenreihe zum internationalen Einheitsrecht und zur Rechtsvergleichung, Band 55, Hamburg 2016, 318 Seiten, Verlag Dr. Kovac, ISBN 978-3-8300-9067-0).

Cannabis sowie Konzepte für eine Entpönalisierung, Entkriminalisierung und Legalisierung von Drogen, insbesondere der weichen Drogen wie Cannabis, für die Ukraine und Deutschland vorgestellt.

A. Einleitung

Die Debatte um eine Legalisierung von Cannabis ist in der Ukraine und Deutschland aktueller denn je. Während in der Ukraine viele Teile des Rechts nach den zurückliegenden politischen Entwicklungen umgekrempelt werden, mehren sich in Deutschland die Stimmen für einen liberaleren Umgang mit Cannabis. Befürworter und Gegner eines Verbotes führen die unterschiedlichsten Argumente für und wieder die Cannabisprohibition an. Im vorliegenden Beitrag wollen wir uns explizit mit den juristischen Problematiken der Drogenprohibition und mit den angeführten Argumenten kritisch auseinandersetzen, um dem Leser eine rechtlich fundierte Einschätzung der möglichen Alternativen zur Cannabisprohibition zu ermöglichen.

B. Begriffsbestimmung und Historie

I. Kategorisierungen

Drogen werden traditionell in Kategorien unterteilt. Diese können heißen «*legal*» (z.B. Alkohol, Nikotin, Koffein) und «*illegal*» (alle vom BtMG in den Anlagen I bis III erfassten

Betäubungsmittel oder die im ukrainischen «Gesetz über Betäubungsmittel, psychotrophische Substanzen und ihre Vorgänger» als *illegal* eingestuften Mittel). Auch ist eine Unterscheidung nach ihrer Wirkung möglich (z.B.: Stimulatia wie Koffein, Nikotin, Amphetamin oder Kokain oder Psychedelika¹ wie LSD). Wie schon der Titel aussagt, liegt der Fokus der hier vorliegenden Arbeit auf den sogenannten leichten bzw. *weichen* Drogen, insbesondere auf den Cannabisprodukten.

II. Weiche/Leichte Drogen

Weiche Drogen sind solche, die vermeintlich harmlos sind im Vergleich zu den *harten* Drogen. Welche Drogen nun harmlos sein sollen, ist nicht definiert. Cannabis wird jedoch regelmäßig als *weiche* Droge bezeichnet.² Was dies zu bedeuten hat und

¹ Patzak, Jörn/Bohnen, Wolfgang, Betäubungsmittelrecht, 3. Aufl., München, 2015, S. 13.

² Hanssen, Christian, Trennung der Märkte, Frankfurt a.M., 1999, S. 18; Pasedach, Christina, Verantwortungsbereiche wider Volksgesundheit, Berlin 2012, S. 146; Patzak, in: Körner/Patzak/Volkmer, Betäubungsmittelgesetz, Arzneimittelgesetz,

welche anderen Drogen *weich* sind, ist nicht geklärt. Das BtMG unterscheidet bewusst nicht zwischen *harten* und *weichen* Drogen.³ Eine Leitlinie könnte hier aber das Niederländische Opiumgesetz bieten. Dieses definiert in seiner Lijst 1 *harte* Drogen und in Lijst 2 *weiche* Drogen wie Cannabis.⁴ In Deutschland und der Ukraine werden Cannabisprodukte überwiegend als *weiche* Drogen angesehen. Das Konzept der Unterteilung in *weich* und *hart* vermag jedoch nicht zu überzeugen, es blendet die Gefährlichkeit *legaler* Drogen aus und sieht darüber hinweg, dass *weiche* Drogen auch *hart* konsumiert werden können, was Menge und Art der Zuführung angeht und umgekehrt.⁵ Nichtsdestotrotz werden die Begriffe *weich* und *hart* in der vorliegenden Arbeit verwendet, sind sie doch weit verbreitet und den meisten geläufig.

Grundstoffüberwachungsgesetz, 7. Aufl., München 2012, S. 263; Weber, Klaus, Betäubungsmittelgesetz, Arzneimittelgesetz, Kommentar, 4. Aufl., München 2013, S. 76.

³ BT-Drs. VI/1877, S. 7; Weber, S. 75.

⁴ Gebbink, Andreas; Goaddar, Jeanette, X. Das Opiumgesetz, Drogengesetzgebung in den Niederlanden, Münster, 2014.

⁵ Hanssen, S. 18.

III. Cannabisprodukte

Cannabis ist eine Gattung der Hanfpflanzen. Haschisch ist das getrocknete Harz der Blüten und Fruchtstände der Cannabispflanze, Marihuana sind die getrockneten und zerkleinerten Blüten, Stängel, und Blätter der Pflanze, Cannabisöl ein Konzentrat, welches Auflösen von Haschisch oder Marihuana in Lösungsmitteln hergestellt wird.⁶ Zusammen bilden diese die in dieser Arbeit angesprochenen Cannabisprodukte. Im BtMG sind die Cannabisprodukte in Liste I der nicht verkehrsfähigen Betäubungsmittel zu finden, durch das ukrainische «Gesetz über Betäubungsmittel, psychotrope Substanzen und ihre Vorgänger» wird Cannabis den *illegalen* Betäubungsmitteln zugerechnet.

IV. Historie

Das Betäubungsmittelgesetz regelt den Umgang mit Betäubungsmitteln, welche umgangssprachlich als Drogen oder Rauschmittel bezeichnet werden. Der juristische Begriff der Betäubungsmittel für Drogen stammt noch aus dem Ersten Weltkrieg und beschrieb ursprünglich Schmerzmittel.⁷ Im Laufe der Zeit wurden

⁶ Weber, S. 82.

⁷ Lang, Wolfgang J. M., Betäubungsmittelstrafrecht – dogmatische Inkonsistenzen und

dem deutschen Betäubungsmittelrecht jedoch Substanzen ohne therapeutischen Nutzen oder Wirkung unterstellt, woher der heutige Terminus der Betäubungsmittel rührt.⁸

Cannabis stammt aus Asien. In historischen Quellen wird Cannabis das erste mal im 3. Jahrtausend vor Christus in China erwähnt, wo es zur Behandlung von Malaria, Verstopfungen oder als Anästhetikum bei Geburten und chirurgischen Eingriffen verwendet wurde.⁹

Anfang des 20. Jahrhunderts stieg die Zahl der Nachrichten über die Risiken von Cannabis wie unvorhersehbare psychologische Effekte, was zur Verringerung der Nutzung von Cannabis in der medizinischen Praxis führte. 1928 wurde der freie Verkehr von Cannabis in der UdSSR untersagt, 1930 wurde Cannabis in Form des Indischen Hanfs im Deutschen Reich durch das Gesetz über den Verkehr mit Betäubungsmitteln (umgangssprachlich Opiumgesetz) verboten. Beides geschah nach der Ratifizierung der Genfer Opiumabkommen von 1925.¹⁰ 1961 wurde

Cannabis von den Vereinten Nationen den narkotischen Substanzen zugerechnet, während das Betäubungsmittel in den 60er Jahren wieder in Mode kam.¹¹ Reformiert wurde das Betäubungsmittelrecht in Deutschland schließlich durch das BtMG von 1972, welches zuletzt 2015 geändert wurde.¹² Es ist leicht ersichtlich, dass der Grund für die bedeutende Verringerung der freien Nutzung unter anderem Vorurteile darüber waren, dass Cannabis negative physiologische Effekte hervorruft. Studien weisen jedoch daraufhin, dass die Gefahren des Cannabisrauchens geringer als des Tabakrauchens sind.¹³

München 2014, S. 2; *Wriedt, Jan*, Von den Anfängen der Drogengesetzgebung bis zum Betäubungsmittelgesetz vom 1.1.1972, 1. Aufl., Frankfurt am Main 2006, S. 102.

¹¹ *Berman, Jonathan S./Symonds, Catherine/Birch, Rolfe*, Efficacy of two cannabis based medicinal extracts for relief of central neuropathic pain from brachial plexus avulsion: results of a randomised controlled trial, *Pain, Alpheen an den Rijn*, 2004, S. 299 f.; *Patzak/Bohnen*, S. 6.

¹² BT-Drs. VI/1877, S. 5.; BGBl. 2015 I, S. 725.

¹³ *Goodman, Brenda*, Marijuana Smoking Not Linked to Chronic Breathing Problems, WebMD, New York, 2012; *Pletcher, Mark J./Vittinghoff, Eric/Kalhan, Ravi/Richman, Joshua/ Safford, Monika/ Sidney, Stephen/Lin, Feng/ Kertesz, Stefan*, Association Between Marijuana Exposure and Pulmonary Function Over 20 Years, *Journal of the American Medical Association*, Chicago, 2012.

Verfassungsfriktionen, 1. Aufl., Hamburg 2011, S. 5.

⁸ *Winkler, Karl-Rudolf*, in: *Hügel/Junge/Lander/Winkler*, Deutsches Betäubungsmittelrecht, 1. Aufl., Stuttgart 2009, § 1 BtMG, S. 2.

⁹ *Patzak/Bohnen*, S. 6.

¹⁰ *Malek, Klaus*, Betäubungsmittelstrafrecht, 4. Aufl.,

International ist die Frage des Cannabiskonsums in den Verfassungsgerichtsbarkeiten umstritten. In Lettland, Kanada, Russland und Ungarn bspw. wird bei verschiedenen Beweisführungen und Begründungen vertreten, dass der Konsum *illegaler* Betäubungsmittel schädlich für die freie Entwicklung des Individuums sei, da dieses seine Autonomie infolge seiner Abhängigkeit verliert. Die höheren Gerichte Argentiniens und Kolumbiens dagegen beschlossen im Jahr 2009, dass die Vorschriften über die Strafbarkeit des Besitzes von Drogen für den Eigenverbrauch verfassungswidrig seien, weil jeder Mensch frei sei, seinen Lebensstil ohne Beeinträchtigungen des Staats zu wählen.¹⁴

V. Zu verwendende Terminologie

Da, wie wir gesehen haben, auch Alkohol, Nikotin und Koffein unter den Begriff der Droge subsumiert werden könnten, werden die *illegalen* „Drogen“ in der vorliegenden Arbeit wie im BtMG „Betäubungsmittel“ genannt. Sofern nicht anders indiziert handelt es sich, um die nach deutschem und ukrainischen Recht *illegalen* Betäubungsmittel wie z.B. auch Cannabis.

¹⁴ Dodorov, O. O.; Havronyuk, M. I, Strafrecht: Lehrbuch, 1. Aufl., Kiew 2014, S. 734 f.

C. Rechtsgüterschutz und Zweck des Verbotes von Cannabis

I. Rechtsgüterschutz

Das ukrainische Strafrecht nach dem UkrStGB und auch das Nebenstrafrecht des BtMG, hat die Aufgabe und die Funktion subsidiär für den Schutz von Rechtsgütern zu sorgen, um die freie Entfaltung des Einzelnen zu gewährleisten.¹⁵

II. Die Gesundheit der Bevölkerung und der Schutz der Volksgesundheit

Das UkrStGB verortet Betäubungsmitteldelikte im Abschnitt der Straftaten gegen die Gesundheit der Bevölkerung. Der deutsche Gesetzgeber, das Reichsgericht, der Bundesgerichtshof und die herrschenden Literatur sehen den Zweck des BtMG im Schutze des Universalrechtsguts der Volksgesundheit.¹⁶ Nach dem Wortlaut scheinen sich diese beiden geschützten Güter stark zu ähneln, Bevölkerung und Volk sind

¹⁵ Gorbach, Leonard/Klymchuk, Katerina, in: Kessler, Dimitri/Levin, Ilya, Staats- und Rechtsschutz im demokratischen Strafrecht in Deutschland und der Ukraine, Hamburg 2014, S. 25.

¹⁶ BT-Drs. VIII/3551, S. 35; RGSt 60, 365; BGH, Beschluss von 4.02.2014 – 3 StR 447/13; Patzak, in: Körner/Patzak/Volkmer, Betäubungsmittelgesetz, S. 377; Weber, S. 46.

Synonyme für die Gesamtheit der Bewohner einer geografischen Einheit. Bei genauerer Betrachtung ergeben sich jedoch gravierende Unterschiede.

1. *Schutz der Gesundheit der Bevölkerung*

Der ukrainische Gesetzgeber stellt durch das Verorten der Straftaten im Zusammenhang mit Betäubungsmitteln unter Abschnitt XIII UkrStGB als Straftaten gegen die Gesundheit der Bevölkerung den Zweck der Regelungen klar. Die Gesamtheit der Bevölkerung soll gegen die negativen Auswirkungen des Konsums von Betäubungsmitteln geschützt werden, dies umfasst sowohl die Konsumenten selber, als auch den Gen-Pool der Nation und die kommenden Generationen. Der Begriff der Gesundheit der Bevölkerung im ukrainischen Betäubungsmittelrecht ist eng auszulegen, er bezieht sich nur auf Menschen und deren körperliches Wohlergehen.

2. *Schutz der Volksgesundheit*

a) *Historische Vorbelastung*

Das BtMG schützt die Volksgesundheit. Die offene Nutzung des Begriffes der Volksgesundheit wird durch die Gesetzgebung bisweilen bewusst vermieden, schaut man sich die historische Vorbelastung des Begriffes an, ist dies nicht verwunderlich.

Der Begriff der Volksgesundheit als solcher ist stark vorbelastet. Im Dritten Reich wurde unter diesen die Reinheit der deutschen Rasse subsumiert.¹⁷

b) *Der Schutz der Allgemeinheit und der Jugend*

Das BtMG soll Schäden, die durch den Konsum von Betäubungsmitteln verursacht werden, von der Allgemeinheit abwenden und vor den Sekundärfolgen des Betäubungsmittelkonsums schützen.¹⁸ Insbesondere Kinder und Jugendliche sollen vor den Gefahren eines Konsums in jungen Jahren geschützt werden.¹⁹ Konträr dazu deutet jedoch eine Studie aus den USA bspw. daraufhin, dass das *legale* Betäubungsmittel Alkohol für Jugendliche viel eher als Einstiegsdroge für Heroin und Kokain fungiert und nicht, wie jahrelang angenommen, *weiche* Betäubungsmittel wie Cannabis.²⁰

¹⁷ Gürtner, Franz, Das Kommende Deutsche Strafrecht: Bericht über die Arbeit der amtlichen Strafrechtskommission, Besonderer Teil, 2. Aufl., München 1936, S. 160.

¹⁸ Büttner, Thomas, Eine verfassungsrechtliche Bewertung des Betäubungsmittelstrafrechts, 1. Aufl., Frankfurt am Main 1997, S. 80.

¹⁹ BT-Drs. VI/1877, S. 5; BT-Drs. VIII/3551, S. 35.

²⁰ Kirby, Tristan; Barry, Adam E., Alcohol as a gateway drug: a study of US

c) *Der Standpunkt des deutschen Bundesverfassungsgerichts*

Das BVerfG erweitert den Schutzbereich des BtMG und der Volksgesundheit in seinem «Cannabis-Urteil». So schützt das BtMG das soziale Zusammenleben vor schädlichen Auswirkungen des Umgangs mit Betäubungsmitteln und dient der Bekämpfung der organisierten Kriminalität, die durch den Umgang mit Betäubungsmitteln gefördert wird und die Gesellschaft und die rechtmäßige Wirtschaft untergräbt. Des Weiteren dient das BtMG nach dem BVerfG der Umsetzung völkerrechtlicher Verpflichtungen aus dem Suchtstoffübereinkommen der Vereinten Nationen von 1988.²¹

Warum das BVerfG in seinem «Cannabis-Urteil» den Bereich der geschützten Rechtsgüter des BtMG ausweitet, liegt auf der Hand. Um mittels des BtMG den freiverantwortlichen, angeblich nicht tradierten Konsum von Betäubungsmitteln wie Cannabis zu unterbinden bedarf es anderer Legitimation als die des Schutzes einzelner Individuen.

Für die *legalen* Betäubungsmittel Alkohol, Nikotin, Koffein werden lediglich partielle

Verbote erlassen oder diskutiert.²² Diese verfolgen als Zweck den Schutz Minderjähriger oder Unbeteiligter wie bspw. von Passivraucher.²³ Ein generelles Verbot wird jedoch nicht einmal diskutiert, weil dies der Allgemeinen Handlungsfreiheit des Art. 2 Abs. 1 GG, deren Schutzbereich auch die Selbstgefährdung und -schädigung umfasst,²⁴ zuwiderlaufen würde. Anders liegt dies beim Konsum von Betäubungsmitteln. Dieser ist zwar in Deutschland *legal* und beim Erhalten von Betäubungsmitteln zum sofortigen Konsum nimmt die Rechtsprechung nicht einmal strafbaren Besitz an,²⁵ jedoch sind alle anderen Handlungen wie z.B. der *Erwerb*

²² Zuletzt das Gesetz über die Erhebung einer Sondersteuer auf alkoholhaltige Süßgetränke (Alkopops) zum Schutz junger Menschen (Alkopopsteuergesetz – AlkopopStG), BGBl. I, 2004, S. 2221; das Gesetz zum Schutz vor den Gefahren des Passivrauchens, BGBl. I, 2007, S. 1595; ein Verbot von sogenannten «Energy Shots» wird seit einer Forderung von «foodwatch» diskutiert, <http://www.foodwatch.org/de/informieren/energy-drinks/aktuelle-nachrichten/gefaehrliche-wachmacher-foodwatch-fordert-verbot-von-energy-shots/> (Stand: 31.10.2015).

²³ BT-Drs. 15/2587. S. 6; BT-Drs. 16/5049 S. 7.

²⁴ BVerfG, Beschluss von 21.12.2010 – 1 BvR 2007/10.

²⁵ OLG Bamberg, Neue Zeitschrift für Strafrecht-Rechtsprechungsreport, München, 2014, 48.

12th graders, Journal of School Health, McLean, USA, 2012, S. 371.

²¹ BVerfG, NJW 1994, 1577, 1579.

oder das *Sichverschaffen* von Betäubungsmitteln, die dem Konsum vorausgehen, strafbar.²⁶ Dies führt zu einer faktischen Kriminalisierung des Konsums von Betäubungsmitteln, welche eine weitreichendere Legitimation benötigt.²⁷

aa) *Internationale Verpflichtungen*

Das BVerfG führt die Umsetzung völkerrechtlicher Verpflichtungen als Legitimation für das BtMG an. Dass der Gesetzgeber allerdings bereit ist, über diese hinwegzusehen, zeigt sich in der Legalisierung sogenannter Drogenkonsumräume durch die Schaffung des § 10a BtMG infolge des 3. BtMG-Änderungsgesetzes.²⁸ Das INCB sah im Vorfeld des Gesetzes gar einen eventuellen Verstoß gegen internationale Vereinbarungen über Betäubungsmittel und verglich Drogenkonsumräume mit Opiumhöhlen. Nach Inkrafttreten des Gesetzes äußerte es weitere Bedenken.²⁹

²⁶ Malek, S. 88.

²⁷ Büttner, S. 73.

²⁸ BGBl. I, 2000, S. 302.

²⁹ International Narcotics Control Board, Report of the International Narcotics Control Board for 1999, Wien, 2000, S. 26, 57; INCB, Report of the International Narcotics Control Board for 2000, Wien, 2001, S. 61.

bb) *Organisierte Kriminalität*

Den Schutz vor und die Bekämpfung der organisierten Kriminalität als Legitimierung des BtMG zu verwenden, vermag ebenfalls nicht zu überzeugen. Der Großteil der staatlichen Strafverfolgung im Bezug auf Betäubungsmittel konzentriert sich auf Kleinkonsumenten, die Betäubungsmitteldelikte in *nicht geringer Menge an* Betäubungsmitteln begehen und nicht auf die Strippenzieher des globalen Betäubungsmittelhandels. Es erscheint äußerst absurd, dass die Illegalisierung von Betäubungsmitteln die Bekämpfung ihres infolgedessen *illegalen* Marktes rechtfertigen soll.³⁰

cc) *Sozialschädliche Folgen*

Auch der Schutz vor sozialschädlichen Folgen des Betäubungsmittelkonsums als Gesetzeszweck des BtMG erscheint unter verfassungsrechtlichen Gesichtspunkten äußerst zweifelhaft. Das BVerfG konkretisiert den allgemeinen Gleichheitsgrundsatz aus Art. 3 Abs. 1 GG in ständiger Rechtsprechung mit einem Verbot, das es dem Gesetzgeber untersagt, wesentlich Gleiches willkürlich ungleich zu behandeln.³¹ Dass nun soziale Folgen für Familie und Beruf sowie ökonomische Folgekosten, welche durch

³⁰ Lang, S. 63.

³¹ BVerfGE 1, 14, 16.

legale Betäubungsmittel wie Alkohol und Nikotin verursacht werden, im Gegensatz zu den Folgekosten des Konsums *illegaler* Betäubungsmittel als nicht sozialschädlich angesehen werden, leuchtet im Hinblick auf den Gleichheitsgrundsatz aus Art. 3 Abs. 1 GG nicht ein.³²

3. Gemeinsamkeiten

Während das UkrStGB den Begriff der Gesundheit der Bevölkerung eng auslegt, ist die Volksgesundheit, die den Zweck des BtMG darstellt, sehr weit gefasst. Gemeinsam haben die beiden Gesetze die ihnen zugrundeliegende Annahme, dass die *illegalen* Betäubungsmittel (wie Cannabis) prinzipiell größere und damit nicht zu tolerierende physische und psychische Schäden hervorrufen als die *legalen* Rausch- und Genussmittel wie Alkohol, Nikotin oder Koffein.

D. Strafbarkeiten im Umgang mit Betäubungsmitteln

In der Ukraine und in Deutschland ist der Großteil des Umgangs mit Betäubungsmitteln *illegal*. Während die Straftaten im Zusammenhang mit Betäubungsmitteln in der Ukraine in das Strafgesetzbuch integriert sind, gibt es für diese in Deutschland das eigenständige BtMG. Auch in der

Ausgestaltung der Tatbestände und in den Strafrahmen ergeben sich zwischen den beiden Ländern Unterschiede.

I. Ukraine

Das UkrStGB enthält in den Art. 305 ff. eine breite Palette an Delikten im *illegalen* Umgang mit Betäubungsmitteln. Unter anderem werden die Strafbarkeiten für das Schmuggeln von Betäubungsmitteln (Art. 305 UkrStGB), das Weiterverwenden von Geldmitteln, die aus dem *illegalen* Betäubungsmittelhandel stammen (Art. 306 UkrStGB), die *illegale* Erzeugung, Herstellung, Lagerung, Beförderung, das Versenden mit Verkaufsabsicht, den *illegalen* Kauf oder Verkauf von Betäubungsmitteln, anderen psychoaktiven Substanzen, oder ihren Analogien (Art. 307 UkrStGB), die Entwendung, die Aneignung und Erpressung von Betäubungsmitteln oder die Inbesitznahme von ihnen durch Betrug oder Amtsmissbrauch (Art. 308 UkrStGB), die *illegale* Erzeugung, Herstellung, Lagerung, Beförderung, Übersendung oder den Kauf von Betäubungsmitteln, psychoaktiven Substanzen oder ihren Analogien ohne Verkaufsabsicht (Art. 309 UkrStGB), das Säen und Anbauen von Schlafmohn oder Cannabis (Art. 310 UkrStGB), die Entwendung, Aneignung oder Erpressung von Geräten, die für die Herstellung von Betäubungsmitteln vorgesehen sind (Art. 313

³² Büttner, S. 90.

UkrStGB), die *illegale* Injektion von Betäubungsmitteln (Art. 314 UkrStGB), das Zuführen von Betäubungsmitteln zum Konsum (Art. 315 UkrStGB), den *illegalen* öffentlichen Konsum von Betäubungsmitteln (Art. 316 UkrStGB), das Schaffen oder Bereitstellen von Konsumorten oder Erzeugungsstätten für Betäubungsmittel (Art. 317 UkrStGB) geregelt.

1. *Straftaten im Zusammenhang mit dem gewerblichen Umgang mit Cannabis*

Im Zusammenhang mit dem Umgang mit Cannabis gilt es die Aufmerksamkeit auf die Art. 307, 308 UkrStGB zu lenken. Nach diesen Art. qualifizieren sich für gewöhnlich die Täter von Delikten im Zusammenhang mit dem Umgang oder Konsum von Cannabis. Es ist wichtig anzumerken, dass Cannabis nach der ukrainischen Gesetzgebung zu den besonders gefährlichen Betäubungsmitteln gehört. Dies hat zu Folge, dass der Umgang mit und Konsum von Cannabis gleich wie der Umgang mit Opium oder Heroin bestraft wird, gleichwohl letztere gefährlicher als Cannabis sind.³³

Nach Art. 307 UkrStGB werden die *illegale* Erzeugung, Herstellung, Lagerung,

³³ Lachenmeier, Dirk W./Rehm, Jürgen, Comparative risk assessment of alcohol, tobacco, cannabis and other illicit drugs using the margin of exposure approach, Scientific reports, London 2015, S. 8126.

Beförderung, Übersendung und der Kauf mit Verkaufsabsicht sowie der *illegale* Verkauf von Betäubungsmitteln, anderen psychoaktiven Mitteln und ihrer Analogien mit einer Freiheitsstrafe von 4 bis 8 Jahren bestraft. Wiederholungstäter werden mit Freiheitsstrafen von 6 bis 10 Jahren und einer Beschlagnahmung ihres Vermögens bestraft. Bedenklich ist hierbei, dass die Menge an Betäubungsmitteln keine große Rolle für die Verbrechensqualifikation spielt.³⁴ Schon beim Verkauf von einem Gramm Cannabis, qualifiziert sich eine Tat nach Art. 307 UkrStGB. Vor dem Lugansker Berufungsgericht wurde ein Täter bspw. zu 4 Jahren und 6 Monaten Freiheitsstrafe nach Art. 307 Abs. 2 UkrStGB verurteilt. Aus den Prozessunterlagen ist ersichtlich, dass der Täter wegen des Verkaufs von gerade einmal 2,94 Gramm Cannabis verurteilt wurde.³⁵ Dies stellt keinen Einzelfall dar und belegt die Mangelhaftigkeit der Rechtsetzung und des Gerichtssystems im Bezug auf den Umgang mit Betäubungsmitteln. Es erscheint unangemessen, Menschen zu solch langen Freiheitsstrafen für das Verkaufen von weniger als 3 Gramm Cannabis zu verurteilen.

³⁴ Dudorov/Havronyuk, S. 730.

³⁵ Urteil des höheren Fachgerichtes der Ukraine für Zivil- und Strafsachen vom 15. Juni 2015, <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/45855502> (Stand: 31.10.2015).

Die einzige als positiv zu bewertende Änderung im Bezug auf die Betäubungsmitteldelikte in der Ukraine seit der Verabschiedung des UkrStGB in 2001 war die Aufnahme der Änderungsvorschläge zu Art. 309 im Jahre 2008. Diese sahen eine Erweiterung des Strafkataloges für den *illegalen* Umgang mit Betäubungsmitteln um Alternativen zur Freiheitsstrafe wie Geldstrafen, Besserungsarbeiten und Arreste vor. Es ist festzustellen, dass diese Vorschrift lange Zeit fehlerhaft war. Notwendig für die ukrainische Strafgesetzgebung wäre es außerdem, sich Erfahrungen anderer westeuropäischer Länder bei der Schaffung neuer und Änderung bestehender Vorschriften zunutze zu machen.

2. *Straftaten im Umgang mit Cannabis zum Eigenbedarf*

Tätigkeiten im Zusammenhang mit dem Eigenbedarf an Cannabis werden nach Art. 309 UkrStGB bewertet. Nach Art. 309 UkrStGB wird die *illegale* Erzeugung, Herstellung, Lagerung, Beförderung, Übersendung und der Kauf von Betäubungsmitteln, anderen psychoaktiven Substanzen oder ihrer Analogien ohne Verkaufsabsicht mit einer Geldstrafe von 50 bis 100 steuerfreien Mindesteinkommen der Täter, mit Besserungsarbeit von 2 Jahren, mit Verhaftung für bis zu 6 Monate, mit Freiheitsbeschränkung von bis zu 3 Jahren

oder mit Freiheitsentzug von bis zu 3 Jahren bestraft. Wiederholungstäter werden mit Freiheitsstrafe von 2 bis 5 Jahren bestraft. Auch hier spielt die Menge an Cannabis keine große Rolle für die Verbrechensqualifikation. Dies führt zu absurd hohen Freiheitsstrafen. Für einen Täter, der zuerst für den Eigenbedarf Cannabis kauft und später entscheidet dieses weiterzuverkaufen, wird die Freiheitsstrafe beider Straftaten addiert, sodass sich eine Freiheitsstrafe von 6 bis 10 Jahren als Folge der Taten ergibt. Solch hohe Freiheitsstrafen sind vollkommen unzumutbar und unangemessen.

II. Deutschland

Die Betäubungsmitteldelikte der §§ 29 ff. des BtMG im BtMG lassen sich in Vergehen und Verbrechen i.S.d. § 12 Abs. 1, 2 StGB entsprechend ihrem Strafraumen unterteilen. Grundsätzlich ist der Konsum von Betäubungsmitteln in Deutschland straflos.³⁶ Jedoch sind sämtliche Begleithandlungen des Konsums von Betäubungsmitteln durch den Straftatenkatalog der §§ 29 ff. BtMG strafbar.³⁷ Die für den Umgang mit Cannabis relevanten Delikte werden im Folgenden kurz dargestellt.

³⁶ Malek, S. 88.

³⁷ Büttner, S. 73.

1. Vergehen nach § 29 BtMG

§ 29 BtMG ist die zentrale Strafvorschrift des Gesetzes und umfasst einen Katalog, welcher möglichst vollständig alle unkontrollierten, die Allgemeinheit gefährdenden Begehungsformen des Verkehrs mit Betäubungsmitteln auflisten soll.³⁸ § 29 Abs. 1 BtMG listet die Delikte im Umgang mit Betäubungsmitteln auf, während Abs. 2 Versuchsstrafbarkeiten für einzelne Delikte festlegt, Abs. 3 Strafschärfungen bspw. bei gewerbsmäßigen Handeln des Täters anordnet und Abs. 4 eine fahrlässige Begehung einzelner Delikte mit Strafe bewehrt.

Strafbewehrt ist der Anbau, die Herstellung (Gewinnen, Anfertigen, Zubereiten, Be- und Verarbeiten, Reinigen und Umwandeln von Betäubungsmitteln³⁹), das Handeltreiben sowie die Einführung, Ausführung, Veräußerung, Abgabe, das Inverkehrbringen und auf sonstige Weise Verschaffen von Betäubungsmitteln ohne Handel zu treiben (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 1 BtMG), der Besitz von Betäubungsmitteln ohne im Besitz einer schriftlichen Erlaubnis für den Erwerb von Betäubungsmitteln zu sein (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 3 BtMG), das Durchführen von

Betäubungsmitteln durch den Geltungsbereich des Gesetzes (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 5 BtMG), das Verabreichen von Betäubungsmitteln und das Überlassen von Betäubungsmitteln zum unmittelbaren Gebrauch (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 6b BtMG), das Verschaffen und Gewähren einer Gelegenheit zum unbefugten Erwerb oder zur unbefugten Abgabe von Betäubungsmitteln, das eigennützige oder öffentliche Mitteilen einer solchen Gelegenheit und das Verleiten zum unbefugten Gebrauch von Betäubungsmitteln (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 10 BtMG), das Verschaffen oder Gewähren einer Gelegenheit zum unbefugten Konsum von Betäubungsmitteln ohne im Besitz einer Erlaubnis zum Betrieb eines Drogenkonsumraums nach § 10a BtMG zu sein sowie das öffentliche Mitteilen einer solchen Gelegenheit (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 11 BtMG) und das Bereitstellen von Geld oder anderen Vermögenswerten, um eine rechtswidrige Tat nach § 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 1, 5, 6, 7, 10 oder 12 BtMG zu begehen (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 13 BtMG).

a) *Das Unternehmensdelikt des unerlaubten Handeltreibens mit Betäubungsmitteln*

Besonders relevant ist der Tatbestand des unerlaubten Handeltreibens (§ 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 1 3. Alt. BtMG) mit Betäubungsmitteln. Der Tatbestand erfasst jede eigennützige, auf

³⁸ Wienroeder, Karl, in: Franke/Wienroeder, Betäubungsmittelgesetz Kommentar, 3. Aufl., Heidelberg 2008, S. 178.

³⁹ Wienroeder, in: Franke/Wienroeder, S. 182.

Güterumsatz gerichtete Tätigkeit im Umgang mit Betäubungsmitteln.⁴⁰ Ziel des Handeltreibens soll die einverständliche Übertragung von Betäubungsmitteln sein. Ein Abschluss oder die Anbahnung von Geschäften sind nicht erforderlich, auch Verhandlungen sind bereits Handeltreiben. Die extensive Auslegung des BGH des Handeltreibens⁴¹ als unechtes Unternehmensdelikt stößt auf berechnete Kritik, die Auslegung des BGH ist wegen des Verzichts auf einen tatbestandsmäßigen Erfolg nicht bestimmt genug.⁴² Eigennützigkeit muss als Nebenmotiv für den Umsatz von Betäubungsmitteln vorliegen, sie ist jedoch kein persönliches Merkmal i.S.d. § 28 Abs. 1 StGB, sondern objektives Tatbestandsmerkmal in Form eines Strebens nach Gewinn oder persönlichem Vorteil.⁴³ Handeltreiben erfasst alle Tatbestände des § 29 Abs. 1 S. 1 Nr. 1 BtMG sofern sie auf das Handeltreiben ausgerichtet sind.⁴⁴ Durch den Verzicht auf einen tatbestandlichen Erfolg

und seine weite Auslegung des Begriffs des Handeltreibens betreibt der BGH Gesinnungsstrafrecht, indem er bloße Absichten im Vorfeld bestraft.

b) *Der Auffangtatbestand des unerlaubten Besitzes von Betäubungsmitteln*

Beim Besitz von Betäubungsmitteln handelt es sich um einen Auffangtatbestand. Dieser ist für den Umgang mit Cannabis äußerst relevant, macht er doch viele Kleinstkonsumenten von Cannabis zu Kriminellen, selbst wenn andere Delikte im Umgang mit Betäubungsmitteln nicht festgestellt werden können. Besitz ist die bewusste und tatsächliche Herrschaft über ein Betäubungsmittel und stellt ein Dauerdelikt dar. Wie die Verfügungsgewalt über ein Betäubungsmittel erlangt wurde ist irrelevant. Nicht strafbar ist der Besitzer, der keinen Herrschaftswillen hat. Das Erhalten eines Betäubungsmittels zum sofortigen Konsum ist ebenfalls kein Besitz, sodass das bloße in den Händen Halten eines Joints eines anderen Menschen nicht strafbar ist. Es kann aber je nach Art des Erlangens des Betäubungsmittels, ein strafbarer Erwerb oder Sichverschaffen in Betracht kommen. Als reiner Auffangtatbestand tritt der Besitz hinter jeder anderen Begehungsform der §§ 29 ff. BtMG zurück.⁴⁵

⁴⁰ BGHSt 6, 246.

⁴¹ BGHSt 30, 277, 278; zuletzt grundsätzlich der Große Senat in BGHSt 50, 252, 258.

⁴² Paul, Carsten, Zur Rechtsfolge des § 30a Abs. 2 Nr. 2 BtMG - Zugleich Anmerkung zu BGH, NStZ 1997, 344 ff., NStZ 1998, 222.

⁴³ Wienroeder, in: Franke/Wienroeder, S. 193.

⁴⁴ Wienroeder, in: Franke/Wienroeder, S. 226

⁴⁵ Malek, S. 86, 88 f.

2. Verbrechen nach den §§ 29a f. BtMG

Aufgrund eines Mindeststrafrahmens von einem Jahr sind die Delikte der §§ 29a, 30, 30a, 30b BtMG Verbrechen i.S.d. § 12 Abs. 1 StGB. Sie umfassen (bis auf §§ 30a Abs. 2 Nr.1 und 30b BtMG, der auf die Bildung krimineller Vereinigungen nach § 129 StGB verweist) Qualifikationstatbestände zu einigen Delikten des § 29 BtMG, deren Schwere eine härtere Bestrafung rechtfertigen.

a) Die nicht geringe Menge

Essentiell für einige der Qualifikationstatbestände (§§ 29 Abs. 1 Nr. 2; 30 Abs. 1 Nr. 4; 30a Abs. 1 Nr. 1, Abs. 2 Nr. 2) ist das Tatbestandsmerkmal der „nicht geringen Menge“. Der BGH hat für viele Betäubungsmittel die nicht geringe Menge festgelegt. Für Cannabis liegt die Grenze bei 7,5 Gramm THC als reinen Wirkstoffgehalt.⁴⁶ Der reine THC-Gehalt ist jedoch nicht mit dem Gewicht der sichergestellten Cannabisprodukte zu verwechseln und muss nach Sorte und Reinheit der Cannabisprodukte bestimmt werden. Wirkstoffgehalte liegen zwischen 70% bei Cannabisöl und 10,3% bei den extrem potenten Cannabisblüten.⁴⁷ 7,5 Gramm reinen Wirkstoffgehaltes werden daher im Durchschnitt bei bspw. 10,7 Gramm

Cannabisöl oder 72,8 Gramm hoch potenten Cannabisblüten erreicht.

b) Der Aspekt des Minderjährigenschutzes

Dem Minderjährigenschutz wird durch die Qualifikationstatbestände der §§ 29a Abs. 1 Nr. 1; 30 Abs. 1 Nr. 2 (der eine Qualifikation zu § 29a Abs. 1 Nr. 1 darstellt); 30a Abs. 2 Nr. 2 BtMG Rechnung getragen. Eines der Qualifikationsmerkmale ist, dass ein Minderjähriger durch einen Erwachsenen, der nicht unter § 1 Abs. 2 Hs. 2 Jugendgerichtsgesetz fällt, also 21 Jahre oder älter ist, in den Kontakt mit Betäubungsmitteln kommt. Für den § 29a Abs. 1 Nr. 1 BtMG geht die Rechtsprechung unter der Fahne des Minderjährigenschutzes sogar so weit, Analogien zu Ungunsten des Täters zu ziehen und gegen das Analogieverbot des Art. 103 Abs. 2 GG zu verstoßen,⁴⁸ indem über den Wortlaut des Gesetzes angenommen wird, dass auch die Veräußerung von Betäubungsmitteln an und das Handeltreiben mit Betäubungsmitteln mit Minderjährigen unter § 29a Abs. 1 Nr. 1 BtMG fallen.⁴⁹

c) Die Bandendelikte

Gemeinsames Qualifikationsmerkmal der §§ 30 Abs. 1 Nr. 1 und 30a Abs. 1 Nr. 1 (als

⁴⁶ BGHSt 33, 8.

⁴⁷ Patzak/Bohnen, S. 2 f.

⁴⁸ Malek, S. 130.

⁴⁹ BGHR, BtMG, § 29a Abs. 1 Nr. 1, Überlassen 1; BGH NStZ 2007, 339.

Qualifikation zu §§ 29a Abs. 1 Nr. 1 und 30 Abs. 1 Nr. 1) ist die Zugehörigkeit zu einer Bande, die sich zur fortgesetzten Begehung solcher Taten verbunden hat. Nach dem BGH sind für das Vorhandensein einer Bande – wie bei den Bandendelikten StGB und der AO – mindestens drei Personen notwendig, die sich für die Begehung mehrerer künftiger Straftaten zusammengeschlossen haben.⁵⁰

3. Die strafbare Teilnahme an der freiverantwortlichen Selbstschädigung

Strafrechtsdogmatisch problematisch ist, dass durch den Straftatbestand des Überlassens von Betäubungsmitteln zum unmittelbaren Gebrauch nach § 29 Abs. 1 Nr. 6b Alt. 2 BtMG und durch die Straftatbestände des § 30 Abs. 1 Nr. 3 Alt. 1, 3 BtMG, die eine leichtfertige Todesverursachung durch Abgabe oder Überlassen von Betäubungsmitteln mit Strafe bewehren, die Beteiligung an einer eventuell freiverantwortlichen Selbstschädigung oder Selbsttötung in Form des Betäubungsmittelkonsums bestraft wird. Dem läuft der Schutzzweck der Körperverletzungs- und Totschlagstatbestände zuwider. Dieser ist bei freiverantwortlichen Selbstschädigungen nicht eröffnet, womit auch die Beteiligung

eines Teilnehmers nicht von diesen abgedeckt wird.⁵¹

III. Gemeinsamkeiten und Unterschiede zwischen der Ukraine und Deutschland

Die Straftatenkataloge im Zusammenhang mit dem unerlaubten Umgang mit Betäubungsmitteln im UkrStGB und dem BtMG haben gemein, dass sie zuallererst sämtliche Umgangsformen mit Betäubungsmitteln vom Erlangen dieser bis zum Besitz sowie den gewerbsmäßigen und uneigennütigen Verkauf und die kostenlose Abgabe an Dritte unter Strafe stellen. Nichtsdestotrotz ist der Konsum von Betäubungsmitteln als solcher im privaten Rahmen nicht strafbewehrt (zu eventuell strafbaren Begleithandlungen des Konsums s.o.). Die Straftatbestände sind sowohl in Deutschland als auch in der Ukraine durch verschiedene Qualifikationsmerkmale nach der Schwere der Tat differenziert.

Unterschiede ergeben sich jedoch für den Konsum an öffentlichen Orten. Während dieser in der Ukraine verboten ist, ist der Konsum als solcher auch in der Öffentlichkeit in Deutschland nicht strafrechtlich relevant. Große Unterschiede in der Gesetzssystematik bestehen außerdem darin,

⁵⁰ BGH 3 StR 69/01.

⁵¹ Roxin, Claus, Anmerkung zu BGH, Urt. v. 14.2.1984 – 1 StR 808/83, NStZ 1984, 411, 412.

dass im BtMG die Menge der Betäubungsmittel ein signifikanter Faktor einiger Straftatbestände ist, während diese in der Ukraine höchstens in der Strafzumessung durch das Gericht relevant wird.

E. Statistische Bedeutung der Betäubungsmittel

5,3% aller erwachsenen Menschen in der Europäischen Union konsumieren mindestens einmal jährlich Cannabis, bei den 15- bis 34-jährigen liegt der Anteil bei 11,2%. Knapp 1% der Menschen in Europa konsumieren Cannabis täglich. Während sich der Anteil der Cannabiskonsumenten an der europäischen Bevölkerung insgesamt zu stabilisieren scheint, lassen sich dennoch Entwicklungen beobachten. So verzeichnen viele Länder mit einer hohen Anzahl an Cannabiskonsumenten einen Rückgang, während einige Länder mit einem bislang niedrigeren Anteil an Cannabiskonsumenten innerhalb der Bevölkerung gegenüber dem Rest Europas aufzuholen scheinen.⁵²

I. Ukraine

Nach unabhängigen Experten leben in der Ukraine 1,5 bis 2 Millionen Menschen, die Betäubungsmittel konsumieren, 9% der Menschen im Alter von 15 bis 34 Jahren

⁵² INCB, Report 2014, New York, 2015, S. 91.

haben bereits mindestens einmal Betäubungsmittel konsumiert.⁵³ UN-Statistiken zufolge ist die Ukraine das Land mit der vierthöchsten Rate an Menschen, die sich regelmäßig Betäubungsmittel injizieren.⁵⁴ In Süd-Ost- und Osteuropa liegt der Anteil der Menschen, die mindestens einmal jährlich Cannabis konsumieren nach UN-Angaben bei geschätzten 2,4%⁵⁵ und in der Ukraine bei geschätzten 2,5%.⁵⁶

II. Deutschland

Die Bedeutung der Debatte um das Betäubungsmittelstrafrecht in Deutschland ergibt sich nach einem Blick in die Kriminalstatistiken der Polizei.

1. Straftaten nach dem BtMG

Im Jahr 2014 erfasste das Bundeskriminalamt 273.841 Fälle von Rauschgiftkriminalität, 4,5% aller in diesem Jahr erfassten Straftaten. BtMG-Delikte folgen direkt auf die

⁵³ European Monitoring Center for Drugs and Drug Addiction, Country Overview: Ukraine, Lissabon 2015; Onufriov, Martha, Epidemie der Drogenabhängigkeit: Ursachen und Folgen. Was ist zu tun?, ePoshta, Toronto 2013

⁵⁴ United Nations Office on Drugs and Crime, World Drug Report 2014, New York 2014, S. 6.

⁵⁵ UNODC, World Drug Report 2014, Annex I S. X.

⁵⁶ UNODC, World Drug Report 2011, New York, 2011, S. 220.

Diebstahl-, Betrugs-, Sachbeschädigungs- und Körperverletzungsdelikte der Statistik. Allgemeine, konsumbezogene Verstöße gegen das BtMG nach § 29 BtMG machten hiervon mit 206.441 Fällen die überwiegende Mehrzahl von 75,4% aller Rauschgiftdelikte aus. Allgemeine, konsumbezogene Verstöße mit Cannabis schlugen mit 129.836 Fällen zu Buche, 47,4% aller Rauschgiftdelikte, 2,1% aller erfassten Straftaten.⁵⁷

2. *Verurteilungen nach dem BtMG und Anteil am Strafvollzug*

Unter das Betäubungsmittelrecht fallen 7% aller Verurteilungen und der Anteil derer, die sich wegen Verstößen gegen das BtMG im Strafvollzug befinden, beträgt sogar 13,1%. Lediglich der Anteil derer, die sich wegen Diebstahldelikten im Strafvollzug befinden, ist bedeutend höher.⁵⁸

⁵⁷ Bundeskriminalamt, Polizeiliche Kriminalstatistik, Wiesbaden, 2014.

⁵⁸ Statistisches Bundesamt, Prozentuale Verteilung der verurteilten Straftäter in Deutschland nach Straftatbeständen im Jahr 2013, Wiesbaden 2014; Statistisches Bundesamt, Strafvollzug – Demographische und kriminologische Merkmale der Strafgefangenen zum Stichtag 31.3., Wiesbaden 2014, S. 20.

3. *Kritik am BtMG im Hinblick auf die Kriminalstatistiken*

Im Hinblick darauf, dass sich erhebliche Bedenken an der Legitimation des BtMG ergeben haben, wirken diese Zahlen besorgniserregend. Bedenkt man weiter, dass es sich bei den Verstößen gegen § 29 BtMG um die nicht jugendgefährdenden Straftaten mit geringen Mengen an Betäubungsmitteln handelt, gelangt man zu der Erkenntnis, dass das BtMG seinen Zweck zumindest teilweise verfehlt. Konsumenten sind die Hauptbetroffenen der staatlichen Repression und nicht die Hinterleute des nationalen und globalen Betäubungsmittelhandels. Des Weiteren kostet nach dem Entwurf eines Cannabiskontrollgesetzes der Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN im Bundestag die Strafverfolgung von Cannabisdelikten den deutschen Staat jährlich bis zu 1,8 Milliarden Euro.⁵⁹ Alternativen zur Kriminalisierung von Cannabis und/oder seiner Konsumenten könnten die Justiz- und Strafverfolgungsapparate deutlich entlasten.

F. *Legalisierung, Entkriminalisierung und Entpönalisierung als Mittel der Kriminalitätsbekämpfung*

Anhand der Zahlen des letzten Abschnitts ist ersichtlich, was für eine Bedeutung das Betäubungsmittelrecht für die Arbeit von

⁵⁹ BT-Drs. 18/4204, S. 3.

Justiz und Strafverfolgungsbehörden hat und wie groß der Anteil derer ist, die aufgrund der Prohibition von Betäubungsmitteln und Cannabis kriminalisiert werden. Um diesem entgegenzutreten, gibt es Konzepte und bereits bestehende gesetzliche Regelungen, um von der Strafverfolgung insbesondere der Kleinkonsumenten von Cannabis und anderen Betäubungsmitteln abzusehen. Einige dieser Konzepte und Regelungen sollen im Folgenden vorgestellt werden.

I. Gesetzliche Regelungen zur Nichtverfolgung und Nichtbestrafung

Der Umgang mit Betäubungsmitteln ist in der Ukraine und Deutschland in allen seinen Formen strafbar. Um jedoch den Justizapparat nicht mit Bagatelldelikten zu überlasten, enthalten das UkrStGB und das BtMG eine Reihe an Vorschriften, die das Einstellen der Strafverfolgung durch die Staatsanwaltschaft oder das Absehen von einer Bestrafung durch die Gerichte ermöglichen, unter anderem für (vermeintlich) von Betäubungsmitteln abhängige Straftäter sehen die beiden Gesetze Möglichkeiten vor, einer Bestrafung durch das Unterziehen einer medizinischen oder rehabilitierenden Maßnahme gegen die eigene (vermeintliche) Betäubungsmittelabhängigkeit zu entgehen.

1. Ukraine

Das UkrStGB sieht keine Möglichkeiten für eine Verfahrenseinstellung durch die Staatsanwaltschaft bei Verfahren wegen des unerlaubten Umgangs mit Betäubungsmitteln vor. Allerdings sind Regelungen vorhanden, mit denen ein Täter seiner Strafe entgehen kann.

a) Strafbefreiung bei Kooperation mit der Polizei (Art. 307, Abs. 4 UkrStGB)

Ein Täter kann sich der strafrechtlichen Verantwortung für die *illegale* Erzeugung, Herstellung, Lagerung, Beförderung, Übersendung und den Kauf der von Betäubungsmitteln, anderen psychoaktiven Substanzen oder ihrer Analogien ohne oder mit Verkaufsabsicht entziehen, sofern die Betäubungsmittel freiwillig der Polizei übergeben wurden und der Täter die eigene Erwerbsquelle genannt hat oder zur Aufklärung eines anderen Verbrechens im Bezug auf den *illegalen* Umgang mit Betäubungsmitteln beigetragen hat (Art. 307, Abs. 4 UkrStGB).

b) Strafbefreiung bei freiwilliger Unterziehung einer medizinischen Behandlung gegen die eigene Betäubungsmittelabhängigkeit (Art. 309 UkrStGB)

Eine weitere Möglichkeit sich als Täter eines Betäubungsmitteldelikts in der Ukraine

strafrechtlicher Verantwortung zu entziehen kann nach Artikel 309 UkrStGB geschehen. Von der Strafe befreit wird der Täter, der sich freiwillig an ein Krankenhaus wendet und sich in Behandlung gegen eine Betäubungsmittelsucht begibt. Der Grund für die Befreiung von strafrechtlicher Verantwortung für die *illegale* Erzeugung, Herstellung, Lagerung, Beförderung, Übersendung und den Kauf von Betäubungsmitteln, anderen psychoaktiven Substanzen oder ihrer Analogien ohne Verkaufsabsicht ist hiernach das Verhalten des Täters nach Begehung des strafrechtlich relevanten Deliktes, das in dem freiwilligen Aufsuchen eines Krankenhauses besteht.

c) Defizite und Unvollkommenheit der Exkulpationsmöglichkeiten

Die Defizite und die Unvollkommenheit der beiden Mechanismen aufgrund ihrer formalen Starrheit sind unschwer auszumachen.

Ein Täter, der zweimal öder öfter Betäubungsmittel für den persönlichen Gebrauch (ohne Verkaufsabsicht) erworben hat, wird von seiner strafrechtlichen Verantwortung nicht befreit, weil das wiederholte Begehen des strafbaren Deliktes die Befreiung ausschließt. Ein Konsument, der ein einziges mal Cannabis konsumiert hat, braucht aber aller Wahrscheinlichkeit nach keine ärztliche Hilfe und daher auch keine Behandlung in einem Krankenhaus.

Demgegenüber ist eine Betäubungsmittelabhängigkeit, die eine medizinische Behandlung sinnvoll erscheinen lassen würde, bei Konsumenten, die regelmäßig Betäubungsmittel konsumieren, wahrscheinlicher. Die Norm schließt somit ihre eigenen sinnvollen Normadressaten aus.

Für die Regelung zum Entgehen der Strafverantwortung für Delikte im Umgang mit Betäubungsmitteln bei vorhandener Verkaufsabsicht des Täters, die in Art. 307 Abs. 4 UkrStGB vorgesehen ist, sind die notwendigen Bedingungen die freiwillige Übergabe der Betäubungsmittel, das Angeben der Erwerbsquelle oder die Förderung der Aufklärung eines anderen Deliktes im Zusammenhang mit Betäubungsmitteln durch den Täter zu erfüllen. Diese Regelungen sind jedoch zu starr, Dealer verwenden oftmals Pseudonyme im Geschäftsverkehr mit ihren Kunden und Prepaid-Telefone unter falschen Namen, was es für die Täter eines Betäubungsmitteldelikts unmöglich machen kann zur Identifizierung der eigenen Dealer oder zur Aufklärung eines anderen Deliktes beizutragen. Die Regelung sieht keine Regelung vor, das Bemühen um Mithilfe eines reuigen Täters zu würdigen und stellt allein auf den Erfolg der Aufklärungshilfe ab.

2. Deutschland

Regelungen, um einer Strafverfolgung zu entgehen, von der Bestrafung abzusehen oder

ein Verfahren mit Bezug auf Betäubungsmitteldelikte einzustellen finden sich im BtMG und in der StPO.

a) *Verfahrenseinstellung durch die Staatsanwaltschaft*

Für die vorliegende Arbeit relevant ist § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG. Die Norm ermöglicht es der Staatsanwaltschaft Verfahren nach § 29 Abs. 1, 2, 4 BtMG ohne richterliche Zustimmung einzustellen.⁶⁰ Dies gilt jedoch nach der gesetzgeberischen Intention nur für die Fälle, die bereits durch den älteren § 29 Abs. 5 BtMG erfasst wurden, für das Anbauen, Herstellen, Einführen, Ausführen, Durchführen, Erwerben, in sonstiger Weise Verschaffen oder Besitzen von Betäubungsmitteln.⁶¹ Prinzipiell erfasst § 31a Abs. 1 S. 1 alle Fälle, in denen der Täter mit Betäubungsmitteln zum Eigenverbrauch mit geringer Schuld in geringer Menge umgeht, dies gilt auch für *harte* Betäubungsmittel.⁶² Geringe Schuld meint, dass die Schuld nicht unerheblich unter dem Durchschnitt liegt und deswegen eine Sanktion im untersten Bereich des Strafrahmens zu erwarten wäre.⁶³ Des Weiteren darf kein öffentliches Interesse an

einer Strafverfolgung bestehen. Die geringe Menge des § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG ist jedoch anders zu verstehen, als die nicht geringe Menge iSd § 29a Abs. 1 Nr. 2 BtMG. Die nicht geringe Menge bezieht sich auf den reinen Wirkstoffgehalt eines Betäubungsmittels. Dieser muss für ein gerichtliches Verfahren mittels einer Laboruntersuchung bestimmt werden. Da dies einen erheblichen Aufwand bedeutet, haben die meisten Länder gestützt auf §§ 145, 147 GVG Richtlinien, nach denen die Einstellung von Verfahren durch die Staatsanwaltschaft zu erfolgen hat oder angeordnet werden kann. Die geringe Menge wird in diesen für Betäubungsmittel unabhängig von ihrem jeweiligen Wirkstoffgehalt definiert. Bei § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG handelt es sich um eine Kann-Regelung. Das Absehen von der Verfolgung unterliegt dem Ermessen der Staatsanwaltschaft, welches durch die Vorschriften der Länder bis auf Null reduziert werden kann. Sollte trotz der tatbestandlichen Voraussetzungen des § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG Klage erhoben werden, kann das Gericht nach § 31a Abs. 2 BtMG das Verfahren mit Zustimmung der Staatsanwaltschaft und der Angeklagten einstellen.⁶⁴

⁶⁰ Kotz, in: MüKo-StGB, Bd. 6, § 31a BtMG Rn. 1, Meier, S. 21.

⁶¹ BT-Drs. 12/934, S. 6.

⁶² Kotz, in MüKo-StGB, Bd. 6, S. 1411.

⁶³ Kotz, in MüKo-StGB, Bd. 6, S. 1414.

⁶⁴ Kotz, in: MüKo-StGB, Bd. 6, S. 1422, Patzak/Bohnen, S. 75; Weber, S. 1114.

b) *Verfahrenseinstellungen in Berlin*

Die Ausgestaltung der Verfahrensregeln zu § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG ist Ländersache. Nach der Gemeinsamen Allgemeinen Verfügung zur Umsetzung des § 31a BtMG Berlins⁶⁵ kann, wenn sich die Tat auf bis zu 15 Gramm Cannabisprodukte mit einem Wirkstoffgehalt in erkennbar *geringer Menge* bezieht, und soll, wenn sich die Tat auf bis zu 10 Gramm solcher Cannabisprodukte bezieht, das Ermittlungsverfahren nach § 31a BtMG eingestellt werden. Ausnahmen betreffen die Fälle, in denen eine Fremdgefährdung durch den Umgang mit Betäubungsmitteln vorliegt. Dies ist unter anderem regelmäßig gegeben, wenn der Betäubungsmittelumgang Verführungswirkung auf Kinder und nicht abhängige Jugendliche haben kann oder vor bzw. in Einrichtungen geschieht, die regelmäßig von Kindern oder Jugendlichen aufgesucht werden. Die Gemeinsame Allgemeine Verfügung ermöglicht es außerdem Grün – und Erholungsanlagen als Ausnahmegebiete zu erfassen, dies gestattet bspw. im Görlitzer Park in Kreuzberg eine

65

http://www.berlin.de/imperia/md/content/senatsverwaltungen/justiz/gav_31.3.15.pdf?start&ts=1427453438&file=gav_31.3.15.pdf (Stand: 30.10.2015).

strikte Verfolgung von Verstößen gegen das BtMG.⁶⁶

c) *Verfahrenseinstellung unter Zustimmung des Gerichtes*

Die Anwendung der §§ 153, 153a StPO ist durch § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG nicht ausgeschlossen.

§ 153 StPO kann z.B. einschlägig sein, wenn die Grenze zur *nicht geringen Menge* überschritten ist oder die Betäubungsmittel zum Fremdverbrauch bestimmt waren und die Schuld des Täters trotzdem als gering anzusehen ist und kein öffentliches Interesse an einer Strafverfolgung besteht. Nach § 153a StPO kann z.B. ein Verfahren unter den dort angeführten Voraussetzungen mit der Weisung sich einer Drogenberatung zu unterziehen eingestellt werden. Für eine Einstellung nach den §§ 153, 153a StPO ist jedoch im Gegensatz zu § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG die Zustimmung des zuständigen Gerichtes erforderlich.⁶⁷

d) *Absehen von Bestrafung durch das Gericht*

Von einer Bestrafung kann das Gericht nach der Strafzumessungsregel des § 29 Abs. 5 BtMG absehen. Wenn alle tatbestandlichen Voraussetzungen vorliegen, so steht es im

⁶⁶ *Jacobs, Luisa*, Ab sofort gilt die „Null Toleranz“-Regel, Der Tagesspiegel, Berlin 2015.

⁶⁷ *Weber*, S. 1106.

Ermessen des Gerichts, von einer Bestrafung abzusehen. Der Tatbestand setzt voraus, dass die Täterin oder der Täter eine der genannten Handlungen nach § 29 Abs. 1, 2, 4 BtMG begangen hat. Gegenstand der Handlung muss eine *geringe Menge* zum Eigenverbrauch gewesen sein. Keine Voraussetzungen hingegen sind, dass es sich um eine Ersttäterin oder lediglich um einen Gelegenheitskonsumenten handelt und ob *harte* oder *weiche* Drogen Gegenstand des Verfahrens sind. Spätestens seit der Einführung des § 31a BtMG ist die Anwendungshäufigkeit des § 29 Abs. 5 BtMG als gering anzusehen.⁶⁸

e) *Kritik des BVerfG*

Das BVerfG stufte die unterschiedlichen Praxen der Strafverfolgungsbehörden der Länder bereits in seinem «Cannabis-Urteil» als bedenklich ein. Im Hinblick auf den Gleichbehandlungsgrundsatz und das Bestimmtheitsgebot problematisch ist, dass die unterschiedlichen Einstellungspraxen nicht nur unterschiedliche Richtlinien aufweisen, was die nicht zu verfolgenden Mengen angeht. Auch unterscheiden sich die Verordnungen hinsichtlich der Normadressaten, der Umstände unter denen ein Absehen von Verfolgung ermöglicht wird und dahingehend, ob es sich um fakultative

oder obligatorische Anwendungsregeln handelt.⁶⁹ Für einen Täter ist es insofern nicht immer ersichtlich, ob ihre Handlungen strafrechtlich verfolgt werden oder nicht.

f) *Mögliche Erweiterung des § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG*

Um der Kritik des BVerfG nachzukommen, könnte man die Anwendung des § 31a Abs. 1 S. 1 BtMG vereinheitlichen und erweitern. Der Gesetzgeber könnte die Anwendung obligatorisch machen, indem durch eine Änderung der Norm die Staatsanwaltschaft bei Vorliegen der Tatbestandsvoraussetzungen das Verfahren einstellen soll. Alternativ könnten die Länder, wie vom BVerfG gefordert, einheitliche Richtlinien zur Verfahrenseinstellung nach § 31a Abs. 1 S. BtMG erlassen.

g) *Der Aufklärungsgehilfe des deutschen BtMG*

Ähnlich der Strafbefreiung bei Kooperation mit der Polizei nach Art. 307 Abs. 4 UkrStGB kennt auch das BtMG die Möglichkeit, dass sich ein Täter seiner strafrechtlichen Verantwortung durch Zusammenarbeit mit den Strafverfolgungsbehörden entziehen kann. Trägt die freiwillige Offenbarung des Wissens des Täters dazu bei, dass die Tat über

⁶⁸ Meier, S. 20; Weber, S. 927 ff., 933.

⁶⁹ BVerfG, Beschluss von 9.03.1994 – 2 BvL 43/92; Kotz, in: MüKo-StGB, Bd. 6, § 31a BtMG Rn. 20 ff.; Pasedach, S. 152.

seinen Tatbeitrag hinaus aufgeklärt werden konnte oder dass schwere Betäubungsmittelstraftaten verhindert werden konnten, so kann das Gericht von Bestrafung absehen, wenn keine Freiheitsstrafe von drei Jahren erwirkt wird, ansonsten kann die Strafe nach § 49 Abs. 1 StGB gemildert werden, § 31 BtMG.⁷⁰ Der Anwendungsbereich des § 153b StPO, der es der Staatsanwaltschaft ermöglicht bei Vorliegen der Voraussetzungen zur Absehung von Strafe durch das Gericht von der Klageerhebung mit Zustimmung des Gerichts abzusehen und es dem Gericht ermöglicht, das Verfahren unter den genannten Voraussetzungen nach Zustimmung der Staatsanwaltschaft und der Angeschuldigten bis zum Beginn der Hauptverhandlung einzustellen, ist durch § 31 BtMG ebenfalls eröffnet.⁷¹

3. Vergleich der Strafbefreiungs-/Verfahrenseinstellungsregelungen

Wie wir gesehen haben, finden sich sowohl im ukrainischen, als auch im deutschen Recht Regelungen, die bei Bagatelldelikten mit Betäubungsmittelbezug zur Anwendung kommen können, um von einer Bestrafung abzusehen. Das BtMG sieht des Weiteren die Möglichkeit vor, Verfahren direkt einzustellen. Beim Vergleichen der

Regelungen der beiden Staaten kommen wir zu dem Schluss, dass das BtMG in dieser Hinsicht ein wenig liberaler ist als das UkrStGB, geht es doch davon aus, dass Bagatelldelikte eher einzustellen sind (im Rahmen der Verfahrenseinstellung durch die Staatsanwaltschaft) und auch bei der Strafbefreiung verlangt das Gesetz lediglich, dass der Täter zum Eigenbedarf gehandelt hat und es sich um Betäubungsmittel in geringer Menge handelt (gem. § 29 Abs. 5 BtMG). Das UkrStGB hingegen fordert eine aktive Mithilfe des Täters bei der Aufklärung weiterer Straftaten oder die obligatorische Unterziehung rehabilitierender Maßnahmen durch den Täter. Die Regelungen des UkrStGB wirken aus unserer Sicht zu starr und unausgereift, während die Verfahrenseinstellungen nach § 31a Abs. 1 BtMG bei Bagatelldelikten sinnvoll erscheinen.

4. Duldung von Cannabis in den Niederlanden

Prominentestes Beispiel für die weitreichende Nichtverfolgung von Cannabisdelikten dürfte die Praxis der Niederlande sein. Wie anfangs erwähnt sind die Niederlande eines der wenigen Länder, die Betäubungsmittel in hart und weich nach ihrer Gefährlichkeit unterteilen. Der Besitz weicher Betäubungsmittel in einer Menge von nicht mehr als 30 Gramm wird nicht verfolgt,

⁷⁰ Weber, S. 1069, 1075.

⁷¹ Weber, S. 1069.

während der Umgang mit harten Betäubungsmitteln schwer bestraft wird. Die Besonderheit der Niederlande im Bezug auf Betäubungsmittel sind die berühmten Coffeeshops mit offiziellen Genehmigungen zum Cannabisverkauf in großen Städten wie Amsterdam, Den Haag oder Utrecht. Die Lizenzierung wird durchgeführt, um die Konsumenten weicher Betäubungsmittel von den Gefahren der harten Betäubungsmittel zu schützen, indem strikt zwischen diesen getrennt wird. Der Betrieb von Coffeeshops ist einigen Bedingungen unterworfen: Coffeeshops dürfen sich nicht in einem Umkreis von 500 Metern neben Schulen und andere Lehranstalten befinden; Coffeeshops dürfen nicht für Cannabis werben; Coffeeshops haben nicht das Recht andere Betäubungsmittel zu verkaufen, die nicht zu der Liste der zum Verkauf gestatteten Betäubungsmittel gehören; Coffeeshops haben kein Recht mehr als 500 Gramm Betäubungsmittel zu lagern; Coffeeshops ist der Verkauf von Betäubungsmitteln an Jugendliche unter 18 Jahren verboten; Coffeeshops haben kein Recht mehr als 5 Gramm Betäubungsmittel pro Person und Tag zu verkaufen; Coffeeshops dürfen keinen Alkohol verkaufen und ausschenken.

2001 wurden einige Änderungen im Bezug auf die Gesetzgebung für Coffeeshops gemacht. So gibt es nun Genehmigungen für den Alkoholverkauf unter der Maßgabe, dass

dieser zeitgleich mit Betäubungsmittelhandel stattfindet. Es ergaben sich sinkende Zahlen an Coffeeshops, da neue Coffeeshops nur noch eröffnet werden dürfen, wenn andere Coffeeshops geschlossen wurden.⁷²

5. Die Trennung der Märkte in Schleswig-Holstein und Berlin

a) Schleswig-Holstein 1997

Bereits am 10. Februar 1997 stellte das Ministerium für Arbeit, Gesundheit und Soziales des Landes Schleswig-Holstein einen Antrag beim Bundesinstitut für Arzneimittel und Medizinprodukte in Bonn zur Genehmigung eines Modellversuchs zur kontrollierten Abgabe von Cannabis. Dieser sah die kontrollierte Abgabe von Cannabisprodukten in Apotheken vor. Das BfAM lehnte den Antrag am 21. Mai 1997 unter anderem mit der Begründung ab, dass die Weitergabe von Cannabis an Dritte nicht ausgeschlossen sei.⁷³

b) Das Prinzip der Trennung der Märkte

Hintergrund des Antrages war das Konzept der Trennung der Märkte. Durch die undifferenzierte Kriminalisierung aller Betäubungsmittel existiert ein einheitlicher *illegaler* Markt für Drogen unabhängig von

⁷² Mosintour.ru, Die Erfahrungen der Niederlanden in der Legalisierung von Mariuhana, Moskau 2015.

⁷³ Hanssen, S. 31

der Gefährlichkeit oder dem Suchtpotenzial einzelner Stoffe. Um diesen Markt zu spalten, sollen *weiche* Drogen bzw. Cannabis allein staatlich kontrolliert abgegeben werden. Es soll damit verhindert werden, dass Konsumentinnen und Konsumenten dort, wo sie *weiche* Betäubungsmittel beziehen, auch noch in den Kontakt mit *harten* Betäubungsmitteln kommen können.⁷⁴

c) Berlin

Den gleichen Ansatz verfolgt im Kern der Beschluss der Bezirksverordnetenversammlung Friedrichshain-Kreuzberg, Berlin vom 27. November 2013. Im Görlitzer Park in Kreuzberg verkaufen Dealer seit Jahren offen Drogen. Polizeieinsätze konnten das Problem nicht beseitigen, sondern verlagerten dieses lediglich während ihrer Dauer in angrenzende Gebiete. Um die Situation zu verbessern, beschloss die BVV ein Modellprojekt zur kontrollierten Abgabe von Cannabis zu ermöglichen, weil man die Prohibitionspolitik der letzten Jahre im Bezug auf Cannabis als gescheitert ansah.⁷⁵ Der Bezirk stellte einen Antrag auf Erlaubnis zur geregelten Abgabe von Cannabis an das Bundesinstitut BfAM nach § 3 BtMG. Jeder im Bezirk gemeldete Volljährige sollte über eine anonymisierte Chipkarte bis zu 60 Gramm Cannabis an vier

verschiedenen Verkaufsstellen monatlich erwerben können. Verkaufsstellen müssten hierfür eine Lizenz erwerben. Als Lizenznehmer schwebten dem Bezirksamt etwa Apotheker, Suchthilfeträger oder Headshop-Betreiber vor. Verkäufer von Cannabis sollten außerdem jährlich eine Cannabis-Fachschulung besuchen, während sich Käufer verpflichten sollten an wissenschaftlichen Begleitstudien teilzunehmen. Der Preis des Cannabis sollte leicht über dem Schwarzmarktniveau bei 10 bis 13 Euro pro Gramm liegen, etwaige Gewinne sollten für Präventionsarbeit und Jugendschutzprojekte verwendet werden. Das Cannabis sollte in fälschungssicheren Verpackungen zur Unterscheidung zu «*illegalem*» Cannabis erworben werden. Begründet wurde der Antrag insbesondere mit dem vorhandenen öffentlichen Interesse an einer Lösung des Drogenproblems im Görlitzer Park.⁷⁶

⁷⁶ Gaul, Simone, 30 Gramm Gras für jeden, ZeitOnline, Hamburg 2015; Kather, Timo/ Plöse, Amelie, Bezirksamt will Kifferausweis einführen, Der Tagesspiegel, Berlin 2015; Loy, Thomas, Kreuzberg bringt Cannabis-Modellversuch auf den Weg, Der Tagesspiegel, Berlin 2015; Plarre, Plutonia, Kreuzberg zieht es durch, taz.de, Berlin 2015; rbb-online, «Coffeeshop» ist beschlossen – und bleibt trotzdem fraglich, Berlin 2013.

⁷⁴ Hanssen, S. 17, 21.

⁷⁵ BVV-Drs. DS/0807/IV.

Am 30.09.2015 erfolgte die Ablehnung des Antrags durch das BfAM. Der Antrag sei nicht zulässig, weil für jeden Teilnehmer am Cannabisverkehr von dem Anbauer bis zum Verkäufer einzelne Anträge hätten eingereicht werden und das BfAM für die Betriebserlaubnis der Verkaufsstätten insofern nicht zuständig sei, als diese Drogenkonsumräumen nach § 10a BtMG gleichkämen und daher in den Zuständigkeitsbereich der Berliner Landesverwaltung fallen würde. Die Zulässigkeit dahingestellt sei der Antrag außerdem noch unbegründet, da er dem Zweck des BtMG zuwiderlaufe (dem Schutz der Bevölkerung vor den Gefahren des Cannabisumgangs).⁷⁷

Es war ohnehin nicht ersichtlich, ob mit der kontrollierten Abgabe von Cannabis das Drogenproblem im Görlitzer Park gelöst werden könnte, wenn nur Bewohner des Bezirks Cannabis erwerben könnten und Touristen weiterhin bei Dealern hätten einkaufen müssen.

⁷⁷ Bundesamt für Arzneimittel und Medizinprodukte, Bescheid zum Antrag auf Erteilung einer Erlaubnis nach § 3 Betäubungsmittelgesetz (BtMG) «Regulierter Verkauf von Cannabis in Friedrichshain-Kreuzberg», Bonn 2015.

6. Kritik an der Entpönalisierung und Nichtverfolgung

Im Hinblick auf die Kriminalitätsbekämpfung nachteilig wirkt sich bei allen Regelungen, die den Umgang mit Betäubungsmitteln in gewissem Umfang lediglich entpönalisieren oder der Einstellung von Strafverfahren dienen, aus, dass die Teilnehmer am Betäubungsmittelverkehr nichtsdestotrotz faktisch Kriminelle bleiben. Somit gehen sie weiterhin in die Kriminalstatistiken ein und sind Zwangsmaßnahmen der Strafverfolgungsbehörden sowie Stigmatisierungen als Täter oder Verbrecher ausgesetzt.⁷⁸

II. Konzepte zur Entkriminalisierung von Cannabis

Entkriminalisierung ist die Strafflosstellung eines bislang strafbaren Verhaltens.⁷⁹ Es existieren viele Ansätze und Konzepte, um den Umgang mit Cannabis ganz oder teilweise zu entkriminalisieren. Da dieser sowohl in der Ukraine als auch in Deutschland in seiner Gänze *illegal* ist, lassen sich die im folgenden vorgestellten Konzepte auf beide Staaten anwenden. Zusätzlich lohnt

⁷⁸ Büttner, S. 149.

⁷⁹ Naucke, Wolfgang, Über deklaratorische, scheinbare und wirkliche Entkriminalisierung, Goldammer's Archiv für Strafrecht, München 1984, S. 189.

es sich einen Blick auf die Staaten zu werfen, die bereits Schritte hin zu einer Entkriminalisierung von Cannabis getan haben.

1. Transformation von Cannabisdelikten in das Ordnungswidrigkeitenrecht

Eine scheinbare Entkriminalisierung des Umgangs mit Betäubungsmitteln könnte durch Herabstufung bestimmter Delikte in das Ordnungswidrigkeitenrecht erreicht werden.⁸⁰ Der Umgang mit Cannabis wäre weiterhin *illegal*, in manchen Formen jedoch nicht mehr strafrechtlich relevant. Die in Art. 309 UkrStGB und in den §§ 29 Abs. 5, 31a Abs. 1 S. 1 BtMG genannten Begehungsformen des § 29 BtMG, deren Normadressaten lediglich Konsumenten sind, böten sich hierfür an. Sie wären strafrechtlich nicht mehr relevant, jedoch weiterhin als Ordnungswidrigkeiten sanktioniert. Der eigennützige und gewerbliche Umgang mit Betäubungsmitteln wäre jedoch weiterhin strafrechtlich verfolgt.

a) Portugal

Den eben beschriebenen Weg ist die portugiesische Gesetzgebung gegangen. Im Juli 2001 trat ein Gesetz in Kraft, das den Besitz von geringen Mengen an Cannabis zum Eigenverbrauch aus dem Strafrecht in das Ordnungswidrigkeitenrecht transformierte. Sichergestelltes Cannabis wird

⁸⁰ Büttner, S. 43, 144.

von den Strafverfolgungsbehörden konfisziert und die Konsumgewohnheiten der Verdächtigen analysiert, anstatt Freiheitsentzug drohen Delinquenten Geldstrafen, Sozialstunden, eine Einweisung in medizinische Behandlung oder Bewährungsstrafen.⁸¹

Die Gesetzesänderungen waren eine Reaktion auf die immer größer werdenden Mengen an Betäubungsmitteln, die die portugiesischen Häfen aus den USA, Lateinamerika und Afrika erreichen. Um die Strafverfolgung zu entlasten, wurden Konsumenten von Cannabis von der Strafverfolgung ausgenommen.⁸²

b) Vorteile einer Transformation

Vorteilhaft an der Transformation von einzelnen Cannabisdelikten in Ordnungswidrigkeiten ist, dass Cannabis *de jure illegal* bleibt und der Strafverfolgung die Möglichkeit gegeben wird, sich voll und ganz dem Kampf gegen die Hinterleute des *illegalen* nationalen und globalen Betäubungsmittelhandels zu widmen. Um Polizei und Justiz jedoch komplett von Cannabisbagatelldelikten zu entlasten, sind solche Regelungen nicht weitreichend genug und stellen höchstens einen Schritt in die richtige Richtung dar.

⁸¹ UNODC, World Drug Report 2009, New York 2009, S. 168.

⁸² Ria.ru, 10 Beispiele der Legalisierung von Cannabis, Moskau 2011.

2. Schaffung von Fremdgefährdungs-, Sozialwidrigkeits- oder Ungefährlichkeitsklauseln

Eine teilweise Entkriminalisierung könnte auch durch das Einfügen von tatbestandsausschließenden oder rechtswidrigkeitsausschließenden Klauseln sowie durch das Einfügen einer objektiven Strafbarkeitsbedingung erreicht werden.

a) Fremdgefährdungsklausel

Eine Fremdgefährdungsklausel wie in § 316 StGB könnte die Tatbestände bspw. der Art. 307, 309 UkrStGB oder des § 29 BtMG ausschließen. Das Fahren unter dem Einfluss von Alkohol oder anderen berauschenden Mitteln wird durch § 316 StGB erst mit Strafe bewehrt, wenn der Führer des Fahrzeuges aufgrund des Alkoholkonsums fahruntüchtig ist. Die Rechtsprechung entwickelte hierzu einen Grenzwert, der die absolute Fahruntüchtigkeit bedeutet. Bei Erreichen dieses Grenzwertes wird unwiderleglich vermutet, dass der Täter das Universalrechtsgut der Sicherheit im Straßenverkehr gefährdet.⁸³ In Anlehnung hieran könnte eine Klausel in die Art. 307, 309 UkrStGB oder § 29 BtMG eingefügt werden, wonach das Verhalten nur strafbar ist, wenn die Gesundheit anderer gefährdet

⁸³ Fischer, Thomas, Strafgesetzbuch, 62. Aufl., München 2015, § 316 Rn. 1.

wird. Es wäre dann der Rechtsprechung überlassen, Mengengrenzungen zu entwickeln, bei deren Erreichen eine Fremdgefährdung bzw. eine Gefährdung der Volksgesundheit unwiderleglich vermutet wird. Natürlich könnte die Klausel auch lediglich auf die bereits besprochenen konsumbezogenen Tatbestände angewendet werden.⁸⁴

b) Rechtswidrigkeitsklausel

Eine Sozialwidrigkeits- oder Rechtswidrigkeitsklausel wie sie § 240 Abs. 2 StGB aufweist, könnte die offenen Tatbestände der Art. 307, 309 UkrStGB und § 29 BtMG eingrenzen. Die Nötigung, vor allem durch Drohung, iSd § 240 StGB ist nicht automatisch unrechtsindizierend. Sie ist nur rechtswidrig, wenn sie verwerflich, in Anlehnung an die guten Sitten sozialwidrig ist.⁸⁵ Eine solche Klausel im Rahmen der Art. 307, 309 UkrStGB und § 29 BtMG könnte besagen, dass die Tat rechtswidrig ist, wenn sie eine bestimmte Menge überschreitet.⁸⁶ Eine Menge festzuschreiben erscheint sehr

⁸⁴ Schneider, Hartmut, Zur Entkriminalisierung der Konsumverhaltensweisen des Betäubungsmittelstrafrechts im Lichte internationaler Verpflichtungen, StV 1992, 489, 490.

⁸⁵ Altvater, Gerhard, in: Leipziger Kommentar Strafgesetzbuch, Bd. 7/2, 12. Aufl., Berlin 2015, S. 307, 405.

⁸⁶ Schneider, StV 1992, 489, 491.

unflexibel. Eine andere Möglichkeit wäre es, sich an der Konstruktion der geringen Menge der §§ 29 Abs. 5, 31a Abs. 1 S. 1 BtMG zu orientieren und sie für solche Klauseln zu verwenden.

c) Objektive Strafbarkeitsbedingung

Eine Ungefährlichkeitsklausel als eine objektive Strafbarkeitsbedingung könnte den staatlichen Strafanspruch bei Bagatellfällen einschränken. § 326 StGB bspw. schützt abstrakt die Umwelt vor dem unbefugten und gefährlichen Umgang mit Abfällen. Die Strafbarkeit ist nach § 326 Abs. 6 StGB ausgeschlossen, wenn eine Gefährdung aufgrund einer geringen Menge an Abfällen objektiv ausgeschlossen ist.⁸⁷ Durch Einfügen einer solchen Klausel könnte die Gesetzgebung für das Betäubungsmittelrecht Bagatellfälle dem staatlichen Strafanspruch entziehen. Für die Konsumtatbestände des Art. 309 UkrStGB und des § 29 BtMG könnte die Klausel lauten, dass die Tat nur strafbar ist, wenn sie die geringe Menge i.S.d. §§ 29 Abs. 5, 31a Abs. 1 S. 1 BtMG überschreitet.⁸⁸

⁸⁷ Lackner, Karl/Kühl, Kristian, Strafgesetzbuch Kommentar, 28. Aufl., München 2014, § 326 Rn. 12.

⁸⁸ Schneider, StV 1992, 489, 491.

3. Entfallen der Strafbarkeit von konsumbezogenen Delikten

Einen weiteren Schritt in Richtung Legalisierung vollziehen Konzepte, welche die Strafbarkeit von konsumbezogenen Cannabisdelikten komplett entfallen lassen. Das ersatzlose Entfallenlassen der Strafbarkeit von Cannabiskonsumdelikten führt zu einer quasi Legalisierung des Cannabis Eigenkonsums bei gleichzeitig bestehen bleibender Strafbarkeit des gewerblichen Cannabisumgangs in großen Mengen. Dies kann durch Streichen einzelner Gesetzesabschnitte im Rahmen der Art. 309 UkrStGB oder des § 29 BtMG geschehen oder durch Einfügen eines zwingenden Strafausschließungsgrundes in jene Gesetzesabschnitte. Die von § 29 Abs. 5 BtMG erfassten uneigennütigen Begehungsformen des § 29 Abs. 1, 2, 4 BtMG und Art. 309 UkrStGB könnten von der Strafbarkeit ausgenommen werden, eventuell mit einer Einschränkung auf den Eigenverbrauch.⁸⁹

⁸⁹ So von Sommer, Bertold, Richter am BVerfG a.D. im Sondervotum zum Cannabis-Urteil des BVerfG vorgeschlagen, NJW 1994, 1577, 1590; und von der SPD-Fraktion dem Bundestag im Entwurf des Ausführungsgesetzes zum Suchtstoffübereinkommen 1988 zum Beschluss vorgelegt, BT-Drs. 12/4913, S. 2.

a) *Aserbaidtschan*

Die Strafgesetze Aserbaidtschans stellen hierbei auf die sichergestellte Menge an Betäubungsmitteln ab. Nach Art. 234 Abs. 1 des aserbaidtschanischen Strafgesetzbuchs ist der *illegale* Kauf oder die Lagerung von Betäubungsmitteln ohne Verkaufsabsicht nur strafbar, wenn die Menge größer ist als für den Eigenverbrauch notwendig.⁹⁰ Wie in Portugal werden durch die aserbaidtschanische Gesetzgebung Kleinkonsumenten von der Strafverfolgung ausgenommen und entkriminalisiert.

b) *Belgien*

Im Jahre 1998 wurde in Belgien entschieden, Cannabis den *weichen* Betäubungsmitteln zuzurechnen und die Verfolgung der Konsumenten von Cannabis einzuschränken. 2003 beschloss das Parlament ein Gesetz, das unter anderem die Entkriminalisierung von Cannabis zum Gegenstand hatte. 2005 wurde das Gesetz konkretisiert, sodass der Besitz von mehr als 3 Gramm Cannabis oder das Erregen öffentlichen Ärgernisses im Zusammenhang mit dem Besitz von Cannabis oder der Besitz von Cannabis bei Vorliegen besonderer Umstände wieder voll strafbar wurde. In der Praxis bedeutet dies, dass Cannabisbesitz in der Nähe von Orten an

⁹⁰ Musik, A. A./Pea, A. P., Die Strafe für Drogenhandel, 1. Aufl., Chmelnzykyj, 2010, S. 118.

denen sich Jugendliche aufhalten oder das öffentliche Zurschaustellen von Cannabis weiterhin strafbar sind.⁹¹

III. Die Legalisierung von Cannabis

Legalisierung ist die Freigabe (auch einzelner) Betäubungsmittel, dies kann mit Verzicht auf Regulierung des legalisierten Stoffes oder Ergänzung von staatlichen Kontrollmechanismen erfolgen.⁹²

1. *Explizites Cannabisgesetz*

Die Regulierung von legalisiertem Cannabis könnte durch ein eigenes Gesetz erfolgen. In der nahen Vergangenheit haben Uruguay und der US-Bundesstaat Colorado Cannabis legalisiert und hierfür eigene Gesetze geschaffen, die Fraktion BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN hat im März 2015 ein solches Gesetz in den deutschen Bundestag eingebracht.

a) *Colorado, USA*

In Colorado sind durch ein Gesetz, welches Cannabis legalisiert, der Verkauf oder die Weitergabe von Marihuana an Personen unter 21 Jahren verboten worden, die Art des

⁹¹ Ria.ru, 10 Beispiele der Legalisierung von Cannabis.

⁹² Büttner, S. 41.

industriell produzierten Cannabis wurde festgelegt und der Verkauf wird reguliert.⁹³

b) *Uruguay*

Das Gesetz zur legalen Cannabisabgabe in Uruguay stellt als Zweck den Schutz der Gesundheit der Bevölkerung in den Vordergrund. Die Legalisierung von Cannabis wurde durch eine Änderung der Betäubungsmittelgesetzgebung mit einer Ausnahme für Cannabis vom generellen Verbot des Anbaus von Pflanzen mit psychoaktiven Wirkstoffen erreicht.⁹⁴

c) *Cannabiskontrollgesetz*

In Deutschland brachte die Fraktion von BÜNDNIS 90/DIE GRÜNEN einen Entwurf eines Cannabiskontrollgesetzes in den Bundestag ein nach dem Volljährige bspw. bis zu 30 Gramm Cannabis besitzen dürften. Das Gesetz würde außerdem Kennzeichnungen, Warnhinweise etc. für Cannabis und dessen Verkauf sowie die Genehmigungspflichten regeln. Nach dem Gesetz wäre für den Jugendschutz gesorgt und Cannabis besteuert.⁹⁵ Das Gesetz wurde im Bundestag beraten und anschließend an

⁹³ State of Colorado, Article XVIII, Section 16: Personal Use and Regulation of Marijuana, Colorado Constitution.

⁹⁴ Deutscher Bundestag, Gesetz zur legalen Cannabisabgabe in Uruguay, Berlin, 2014.

⁹⁵ BT-Drs. 18/4204, S. 9 f., 12, 14 f., 26.

die betroffenen Ausschüsse überwiesen. Ein Beschluss des Gesetzes erscheint jedoch ob der Mehrheitsverhältnisse im Bundestag als unwahrscheinlich.⁹⁶

2. *Legalisierung aller Betäubungsmittel*

Die weitgehendste Form der Legalisierung von Betäubungsmitteln wäre ihre vollständige Freigabe. Dies könnte z.B. durch Abschaffung des BtMG oder Streichung der Betäubungsmittel betreffenden Artikels des UkrStGB ohne jedwede weitere Reglementierung bewerkstelligt werden.⁹⁷

G. *Konzepte zum Umgang mit Cannabis in der Ukraine und Deutschland*

Nach der ausführlichen Analyse der rechtlichen Behandlung des Umgangs mit Cannabis in der Ukraine, Deutschland, Europa und der ganzen Welt, wird es Zeit, dass wir unsere Vorschläge zum zukünftigen Umgang mit Cannabis in unseren Heimatländern darstellen.

I. *Coffeeshops in der Ukraine*

Die Legalisierung von Cannabis in der Ukraine ist eine aktuelle Frage. In der Gesellschaft gibt es zu diesem Thema gegensätzliche Meinungen mit

⁹⁶ Ehlers, Fiona, Cannabis-Gesetz der Grünen: Kiffen, aber richtig, Spiegel Online, Hamburg, 4.03.2013.

⁹⁷ Büttner, S. 41.

unterschiedlichen Argumenten. Gegner einer Liberalisierung des Umgangs mit Cannabis verweisen auf die Schäden für die Gesundheit von Cannabiskonsumenten, auf die Suchtgefahr und auf die Gefahr für die Gesellschaft, die ein solcher Schritt haben könnte. Studien weisen jedoch darauf hin, dass der gesundheitliche Schaden durch Cannabisrauchen geringer ist als der Schaden durch Tabak- und Alkoholkonsum. Letztere belegen im Ranking der schädlichsten Suchtstoffe die ersten Plätze, während Cannabis den achten Platz einnimmt.⁹⁸ Außerdem verursacht Cannabis weniger Aggressionen im Menschen als Alkohol, was sich in geringeren Zahlen an Fremd-/Selbstverletzungen nach Cannabiskonsum im Gegensatz zum Alkoholkonsum ausdrückt. Hierfür sprechen auch ausländische Erfahrungen, das Kriminalitätsniveau in anderen Ländern hat sich nach der Legalisierung von Cannabis reduziert. Die einzige logische Folge ist die Frage, wie man Cannabis legalisieren kann.

Wir sind der Meinung, dass ein Gesetz der Ukraine «Über die Legalisierung von Cannabis» erlassen werden sollte, das Änderungen im aktuellen UkrStGB über die Entkriminalisierung der Straftaten im Bezug

⁹⁸ Nutt, David J./King, Leslie A./Phillips, Lawrence D., Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis, *The Lancet*, London 2010, 1558.

auf den Umgang mit Cannabis vornimmt. In einem weiteren Gesetz «Über die Lizenzierung der wirtschaftlichen Tätigkeiten mit Cannabis» sollten Vorschriften über die Lizenzierung des Verkaufs und der Verbreitung von Cannabis erlassen werden. Im Gesetz «Über die Legalisierung von Cannabis» sollte außerdem vorgesehen werden, dass Cannabis nur von denjenigen verkauft und vertrieben werden darf, die eine Lizenzierung nach dem Gesetz «Über die Lizenzierung der wirtschaftlichen Tätigkeiten mit Cannabis» erhalten haben. Außerdem wäre es sinnvoll, eigene Computersysteme zur Evaluation des Cannabisverkaufsprogramms zu schaffen, die vom Ministerium für Gesundheitswesen betrieben werden. In diese sollten Daten aus den Verkaufsstellen über Anzahl der Käufer und die eingekauften Mengen eingespeist werden, um den Erfolg des Programms zu evaluieren. Es wäre außerdem wichtig, Cannabis für Jugendliche unter 21 Jahren unzugänglich zu machen und den Weiterverkauf von Cannabis und den Verkauf von unlizenzierten Cannabis zu unterbinden. Dies bedeutet, dass straf- und ordnungsrechtliche Verantwortungen für Täter, die Cannabis ohne Lizenz und/oder außerhalb von Coffeeshops verkaufen, bestimmt sein müssten. Diese müssten jedoch niedriger angesetzt sein als die aktuellen Strafen in den Art. 305 ff. UkrStGB. Des

Weiteren schlagen wir vor, dass sich die Ukraine die niederländische Erfahrung im Bezug auf Coffeeshops teilweise zu eigen macht. Insbesondere sollten Coffeeshops sich nicht im Umkreis von 500 Metern neben Schulen und anderen Lehranstalten befinden und kein Recht haben, für Cannabis zu werben. So sollten Coffeeshops nicht mehr als 1000 Gramm Cannabis auf Lager haben und dieses nicht an Jugendliche unter 21 Jahren verkaufen. Schließlich sollten Coffeeshops nicht mehr als 5 Gramm Cannabis pro Person im Laufe des Tages verkaufen, keinen Alkohol ausschenken und verkaufen dürfen. Zugegebenermaßen kann das vorgeschlagene Konzept zur Liberalisierung des Umgangs mit Cannabis keinen Anspruch auf Vollständigkeit oder Perfektion erheben. Wir sind jedoch der Meinung, dass die Ukraine sich Auslandserfahrungen aneignen sollte und gleichzeitig eigene Mechanismen einführen könnte, um die Besonderheiten der Entwicklung der ukrainischen Gesellschaft zu berücksichtigen.

II. Cannabisprodukte als Rauchprodukte in Deutschland

Unseres Erachtens braucht es kein eigenes Gesetz, um Cannabis in Deutschland zu legalisieren. Typischerweise wird Cannabis geraucht, womit Cannabis von der Konsumform dem Tabak sehr nahe kommt. Cannabis wird meist in kleinen

wiederverschließbaren Plastiktüten erworben, wie es beim Feinschnitttabak der Fall ist. Genau wie Zigaretten aus Feinschnitttabak werden Joints von Hand in Zigarettenpapier gerollt und mit einem Filter versehen. Der Verkauf von langem Zigarettenpapier für Joints und spezieller Filter oder Papierblättchen, die zum Herstellen eigener Filter verwendet werden, ist in Deutschland *legal*. Meist wird Joints in Deutschland sogar Feinschnitttabak beigefügt, um ein gleichmäßigeres Abbrennen zu erreichen.

Wie wir sehen, ergeben sich viele Gemeinsamkeiten zwischen Cannabis und Feinschnitttabak. Es liegt daher nahe, Cannabis als Rauchprodukt iSd Tabakgesetzes zu definieren. Durch Streichen von Cannabis aus Anlage I des BtMG wäre dieses legalisiert. Der Besitz, Erwerb, aber auch das Handeltreiben mit Cannabis i.S.d. §§ 29 ff. BtMG wäre damit nicht mehr strafbar. Eine solche Streichung wäre auch mit zeitlicher Beschränkung denkbar, um bspw. die Auswirkungen einer Freigabe von Cannabis auf Konsumgewohnheiten oder die Volksgesundheit zu evaluieren.⁹⁹

⁹⁹ Hessische Kommission Kriminalpolitik, Entkriminalisierungsvorschläge der Hessischen Kommission «Kriminalpolitik» zum Betäubungsmittelstrafrecht, StV 1992, 249, 254.

Sofern man Cannabisprodukte aus der Anlage I des BtMG streicht, ergeben sich jedoch Folgeprobleme. Der Verkehr mit Cannabis wäre nicht geregelt, jeder könnte bspw. Cannabis erwerben, unabhängig vom Alter des Käufers. Naheliegende Möglichkeit den Umgang mit Cannabisprodukten ohne komplett neues Gesetz zu regeln, wäre die Einordnung von Cannabis und seinen Produkten als Tabakerzeugnissen gleichstehend iSd § 3 Abs. 2 VTabakG.¹⁰⁰ Cannabisprodukte hierunter zu subsumieren ist unproblematisch, wesentliches Kriterium der Tabak- und diesen gleichstehenden Erzeugnissen ist, dass diese zum Rauchen, Kauen, sonstigem oralen Gebrauch oder Schnupfen bestimmt sind.¹⁰¹ Durch das Einfügen einer Nr. 4, welche Cannabisprodukte auflistet, in § 3 Abs. 2 VTabakG und in § 1 Abs. 2 Tabaksteuergesetz¹⁰² wären Cannabisprodukte denselben Regulierungen unterstellt und auf gleiche Weise besteuert wie bspw. Zigaretten. Durch weitere Verordnungen und Richtlinien könnten bestehende Regulierungen auf Cannabisprodukte ausgeweitet oder an diese angepasst werden. Das gesetzliche

Rahmenkonstrukt würde jedoch bereits bestehen und es bräuchte keiner neuen Gesetze.

Das Einordnen von Cannabisprodukten als Rauchprodukte stellt jedoch unseres Erachtens nicht das endgültige Ziel dar. Vielmehr wäre dieser Schritt ein richtiger und wichtiger auf dem Weg zu einem liberaleren Umgang mit vielen weiteren Betäubungsmitteln und ein vernünftiger Schritt in Richtung einer Betäubungsmittelpolitik, die sich von der Idee der kompletten Prohibition verabschiedet und ihren neuen Fokus auf die inhaltliche Kontrolle von Betäubungsmitteln sowie die Gesundheitsprävention, die gesundheitliche Aufklärung und den Jugendschutz richtet.

H. Fazit

Die Geschichte des 20. Jahrhunderts lehrt uns die Ergebnislosigkeit des krampfhaften Kampfes gegen *illegale* Betäubungsmittel, symptomatisch lässt sich dies am folgenden Beispiel belegen: Die Zerstörung der Produktionsstätten für Betäubungsmittel in Peru führte zur Steigerung der Zucht von Cannabispflanzen in Kolumbien. Nach der Zerstörung der Pflanzen in Kolumbien stieg wiederum die Produktion von Cannabis in Peru. Nach der Blockade des Schmuggels durch die Karibik in die USA, stieg der Schmuggel über Mexiko. Der Krieg gegen

¹⁰⁰ BGBl. I, 1997, S. 2296.

¹⁰¹ Zipfel, Walter/Rathke, Kurt-Dietrich/Sosnitza, Olaf, in: Zipfel/Rathke, Lebensmittelrecht, 159. Aufl., München 2014, VTabakG S. 6.

¹⁰² BGBl. I, 2009, S. 1870.

Betäubungsmittel in Südamerika hat die lokale Kriminalität radikalisiert, die Regierungen und Rechtsschutzorgane verdorben und zur Überladung des Strafverfolgungssystems geführt, während das Hauptziel der staatlichen Agenda, die Reduzierung der Produktion von Betäubungsmitteln, nicht erreicht wurde.¹⁰³

Die Konsumentenzahlen von Cannabis sind stabil bis steigend, die Strafverfolgungsorgane scheinen dem Problem nicht Herr zu werden. Uns ist nicht ersichtlich, worin das große Risiko eines liberaleren Umgangs mit Cannabis liegen soll. Natürlich könnte eine Freigabe von Cannabis zu höheren Konsumentenzahlen führen, fraglich ist jedoch eh, wie aussagekräftig Statistiken über den Konsum von Cannabis ob der Illegalität von Cannabis sind.

Aus unserer Sicht spricht vieles für eine Legalisierung von Cannabis. Zum einen kämen wir mit einer Legalisierung von Cannabis der Einhaltung des persönlichen Selbstbestimmungsrechtes, der allgemeinen Handlungsfreiheit und der Wahrung des Prinzips der freiverantwortlichen Selbstschädigung näher. Zum anderen würde eine Legalisierung des Cannabisverkaufs vielen Kleinkriminellen eine «goldene Brücke» in die Legalität eröffnen: Wer wäre

aufgrund der Expertise im Bezug auf Cannabis als offizielle Verkäufer besser geeignet als jetzige Dealer? Neben solch rechtsdogmatischen Argumenten sprechen jedoch auch die Fakten für eine Legalisierung von Cannabis. Aus monetärer Sicht wären hier sowohl die Einsparungen im Bereich der Strafverfolgung von Cannabisdelikten als auch die zusätzlichen Steuereinnahmen aus dem Cannabishandel zu nennen, die dem Staat momentan verloren gehen. Die staatliche Kontrolle über Inhaltsstoffe und Herstellung von Cannabis würde zu einer Steigerung der Qualität und zur Verringerung der Gesundheitsrisiken durch Cannabiskonsum führen, die Legalisierung von Cannabis ermöglicht eine bessere Aufklärung über Gesundheitsrisiken sowie bessere Prävention aufgrund der Enttabuisierung von Cannabis durch Aufheben des Verbotes. Als wichtig für die Ukraine erachten wir, dass die Legalisierung von Cannabis der organisierten Kriminalität und damit der Korruption entgegenwirkt.

Wir können getrost sagen, dass die Legalisierung von Cannabis ein großer Schritt für die Ukraine und Deutschland wäre, der mit Traditionen brechen und neue Wege beschreiten würde. Jedoch überwiegen nach unserer Ansicht eindeutig die Vorteile einer Cannabislegalisierung sowie die Zweifel an der Legitimität des Cannabisverbots gegenüber eventuellen Gesundheitsrisiken

¹⁰³ The Economist, *Illegal drugs – The wars don't work*, London 2015.

durch Cannabiskonsum, die sich aufgrund des real existierenden Cannabiskonsums in unseren Gesellschaften eh nicht unterbinden lassen. Da Studien sogar vermuten lassen, dass mit der (Teil-)Legalisierung von Cannabis die Suizidrate unter jungen Männern in der Bevölkerung fällt,¹⁰⁴ erscheint uns eine schrittweise Legalisierung von Cannabis als umso dringender geboten.

¹⁰⁴ *Anderson, D. Mark/ Rees, Daniel I./ Sabia, Joseph J., High on Life? Medical Marijuana Laws and Suicide, Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit, Bonn 2012, S. 17.*

